КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса а мехкашкара пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

ШИНАРДИ, 2 СЕНТЯБРЬ, 1969 шу. № 105 (4742). Мах 2 кап.

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкома, Нохч-ГIалгIайн АССР Лакхехьарча Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

ЛАКХЪЕ ПРОДУКЦЕ ДИКАЛ

В. И. Ленин ваь бlаь шу дуза-ча денна сийлента лакъабахара къаьстта дика къахьег укх шера Нохч-ГIалгIайчен промышленно-ста болхлоша. Продукцена реа-лизаци ара бархI бетта плана 29-ча августа кхочашъйна респуб-лика промышленносто. Планал совгIа реализаци вьй миллионаш сомий мехьа продукцена.

Дукхача промышленни пред-приятей коллективаша кхетаду арахецна продукци дика хилийтар боккха доархIам болаш гIуллакх долуга. Цу къахьe шеанта хьал-хашка латта декхараш чекхдаккха кхочашдан а ду царз.

Арахецача продукце дикал лакхъяра болх къаьстта дика вlаштIехьбаьккхаб Грозненски химически комбината коллективо. Дуьнен дикагIйолча стандарташ-та юкъеяхай це арахеца фенол, ацетон, кхийола продукция. Ком-бината болхлоша пахаллаш твор-чески къахьег арахецача про-дукце дикал лакхъяра. Масте-раша, сменай, цехий начальни-каша, инженерно - технически болхлоша хаим тIахьожам лоат-табу арахецача продукце дикал лакха хилийтара. Комбината болхлоша ишта дика цоай болх вlаштIехьбаккхарах укх тIех-хьарча шерашка цхьа моттиг ийсъенлаш арахийцача продук-цена юкъе брак йолаш.

Арахеца продукци дикагIа хи-лийтара болх кхетамца вlаш-тIехьбаьккхаб В. И. Ленина цlе-рагIча Грозненски мехкаьтта чакхлеахача завода, кремнит-завода, А. Шерипова цlерагIча Нефтемаслозавода, кхыча пред-приятей коллективаша. Укх шера цхьа моттиг нийсъеннаяц царе арахийцача продукцена юкъе брак йолаш. Производствана юкъеххиьай керда техникех технологии, пахаллаш еркайоахаш тоалья технологически режим, брак йоацаш продукци арахецача болхлошта материальни поощрене фонзера хIара бетта премена ах-ча тел. Цунна совбуза болхлой материальни безам.

Цхьабакъда, арахецача продук-це дикал лакхъяра болх вай рес-публикерча цхьайолча предприя-тешка веаьл дел. Царех я Назра-новски райпромкомбинат, Гроз-ненски шурий комбинат, Грозне-нски горпромкомбинат, консервно-кондитерски комбинат, Навсрен «электроинструмент», «Пище-маш» заводаш, «Самашкински», консервни завод, «Терек» ахача фирма чуйоагIа предприятеш, кхыяраш. Цу предприятей кул-галхоша, партийни, профсоюзни организацеша е йоагIача тайпара йоакхо яц арахецача продукце дикал лакхъяра. Продукце дикала ди чакхдахаш. Каст-каста бол-лой собранешка дувца уттадаш яз лоархIаме дож. Творчески къахьегача болхлошта карагI-дийнараш ханнахьа производст-вана юкъекхахьаш. Уж а кхы а мероприятеш чакх ца ахар бахьан долаш каст-каста брак йолаш арахеп цаь продукци. Цу гIу-ллакхо ритмично дlабахийтан болх, паччахьалкхента дукха зе ду. Цо чlоагIа IаткЪ предприяте эко-номикана. Цулухьа кхоачашъяц цу предприятей коллективаша продукцена реализаци ара пач-чахьалкхен план.

Укх шера самашкински кон-сервни завода коллективо ара-хийцача продукцега хьежачул тIехьагIа гучадьлар 96100 кхо литр хула консервированни ма-ринованни варенаш брак йолаш хилар. Назрановски «Электро-инструменте» арахийцача элек-тросверлилкех 1624 электросвер-лилка ГОСТ-а ма яххара хиннаяц, хIаьта райпромкомо укх шера брак йолаш арахийцай 2 эзар совгIа пар кег гIирс. Консервно-кондитерски комбинате брак йо-лаш арахийцал укх шера 1,1 тонн хьовла, 2375 декалитр хий, хIаьта мебельни фабрике брак йолаш арахийцай 60 шкаф, 42 диван. Цу тайпара сурт да лул доаккхача комбинате, «Метал-лист» заводе, кхачахьа.

Лакхе шерах яьхача предпри-ятей коллективаша е йоагIача тайпара йоакхо яц продукце ди-кал лакхъяра болха. Хан-хан-нахьа къестадаш продукце дикал лакхъяра дола дешаш.

Промышленни предприятей кулгалхой, партийни, профсоюзни организацеш декхарийла а про-дукци дикагIа хилийтара тIеер-ваь мероприятеш вlаштIехьъяхка я, хIаьта уж ишта чакхйоах хьожаш ца хилаш тIахьожам лоаттабе я. СихагIа производст-вана юкъекхахьа деза творчески къахьегача болхлошта карагI-дийнараш. ХIара болхлочо, ин-женерно-технически болхлочо кхе-таде беза арахецача продукце ди-кал лакхъяра шийна тIалатта беллтоккам.

Планировани экономически стимулировани керлача системах болх беча предприятешка керттe-ра хьоккам ба реализаци яь про-дукци. Из дукхагIча дахье тай-па ла продукце дикалах. Цунга хьежжа мера лакхлургбац болхлой материальни безам а. Цулухьа арахеца продукци дикагIа хилий-тар хIара болхлочо кхоачашдеза дергIоапа декхар а хиана дlаетта [redacted].

Продукци дикагIа хилийтара чlоагIа лоархIаме да дикагIйола техникех технологии ханнахьа производствана юкъекхахьаш, тех-нологически режим пахаллаш ар-гахдаш, къахьегам йилман дарда тIа вlаштIехьбаккхар.

Каст-каста болхлой собранеш-ка, совещанешка, пятиминут-кашка дувца деза арахецача про-дукце дикал лакхъяра дешаш, хан-хан-нахьа чакхлаха деза пре-дукце дикалe ди. Ишта массанена дlайовзийта еза дикагIбарий опыт. Арахецача продукце дика-ли завода ираха сийн лакхьяра лоаттабеча къонсама юкъе ду-кхагIа оза беза рационализато-раш, новатораш, изобретателаш. Продукци дикагIа хилийтара тIа-ерзаь хила еза инженерно-тех-нически болхлой уйла а.

Пятилетка дахьагIча шера тIанйпа социалистически декха-раш кхоачаш ца деш, брак йолаш продукци арахецаш цхьаккха предприяти хила йиш яц.

Металл тедача станокий Экспе-рименталь Iилма - толлама ин-ституте хьаьй «МАЗН 161» яха-ча марках йола, прецизионни ста-нокий шпинделий шейкаш шаьрье лаьрхIа къаьстта дика шлифо-вальни станок.

ЧlоагIа, хица кхетае ца езаш хиларо, скоросташ латIаш доа-даш нийсъеш хиларо йиш хулийт 0,2—0,3 микронна тIех ца йоа-лийташ оатхал нийсъе.

Оатхалаш нийсъерга дилача доазол дахьарца йоаззм йолча «Фортуна» (ФРГ), «Окума» (Япони), «Шаумт» (Швейцари) яхача а кхыча а фирмаша арахе-цача станокел тIех я.

Цу тайпарча станокий хьалха-ра сери нийсъергьа укх шера.

СУРТА ТIА: «МАЗН 161» яха-ча марках йола шлифовальни [redacted]

ТАСС фотохроника.

Селхан грозненча № 41 йолча юкъерча школа ваIарш хьа-ййилар керда дешара шу дола-луш. Дукха дар [redacted] юкъе укх шера эгара хьалха школе 1-ча классашка деша хоь-шаш дола бераш а. Уж геттара чlоагIа дог гIоаддьеша дар. Царех хIараш бe доллар эзай кIорап.

СУРТА ТIА: дешаре шера шу доладаларе хетаьча митинге.

Е. МЕГРАБОВА сурт.

КЕРДАЧА ПРОГРАММАГIА

Нохч - ГIалгIайчен дукхача школай хьалхарча классашка де-шар дlаволадезга кердача про-граммах. Цулухьа № 11 йолча школа хьехархоша хьалхехьа чуэзар берáш школана. Из болх цао бир шоай болча деша доагIа-ча берий дааьшна-новцонна айх-ка буэзам а лоаттабеш. Бераша радио чу а телевидене а тIехьа малагIча передачашка ладувгIа деза, царна чалагIа режим лоат-таь еза дийнахь. Ялх шу дааннача берашна кIирагIа цхъа заняти йора.

Тихан дог гIоаддьешо кхьеча бераш школе.

№ 11 йола школа керда школа я. Кхо шу мара дац из болх беш йола. Бакъда дешархой дукхагIа хинаб цуь. Хьалхарча шера хIа-ча ца нишаш пхьан сменагIа бола бола хьехархоша, хIаьта хIапэ шин сменагIа болх беча а хетта я.

Дог гIоаддаьккхаш да бершта шоай школа дукха езаш хилар, дlаьхдаьча дийнахь уж деша бе-зам бьлаш хилар. Дукхача даь-ша - нанаша хIаьнзе а эвадье-неш хьачуошай шоай берашка дlаьхдаьча дийнахь дешийта, аьнна.

Керда дешара шу дlаволадалар школе белгалдоаккх дерригача халкъа шие да сошо. Бераш школе даьхказ.

В. ИЕМАТЕНКО,
Грозненча № 11 йолча шко-ла хьехархо.

СЕЛХАН ДIАДОЛАДЕННАД ДЕШАРА ШУ

ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГIУЛАКХ

ХьатIакхаьна 1969—70 дешара шу къаьстта лий тайпара хургда. 1970 шера апреле советски халкъо, дуьнен дерригача прогрес-сивни адамашо белгалдоаккхаргда Владимир Ильич Ленин ваь бlаь шу дизар. Цу тIа а цу шера школьни вачаре цlенбаштара хувзам хурлаш ба. Городий школай дукхача юртий школай юкхьанцарча классашка кердача программах болх бе болалургба.

Цу белгалдарча денна кийчъен-най вай республика школашта дукха эзараш болча хьехархой отряда 1969 шера апрель бет-техьа а республика халкъа обра-зование болхлой активе тIайтта-дар школаш берий учреждения кердача дешара шера кийчъяра хьажъехьа дола социалистически декхараш. Дагестански АССР-на яхьe а баьша, халкъа образоване болхлоша массе а моттиге йоар-жайр хIара школа, берий уч-реждения кердача дешара шера хьожаме кийчъяра йола социа-листически ях.

Геттара дукха дар кердача де-шара шера кийчо еш кхоачаш-даза дарглоацаш хинна гIулак-хаш.

Школаш кердача дешара шо-ра кийчъяра ях а лоаттаеш, ре-монтни балхаш дика а ханнахьа а чакхдаьхад Малгобекски 8 ше-ра дешара №№ 13, 2 йолча шко-ра дешака, №№ 3, 6 йолча юкъерча дешака, №№ 10, 16 йолча юк-хьанцарча школашка, № 4 йолча болхлой кагирхой школе. 1 сен-тябре гургал тёхаб СоагIаьча керда хьалхьача 320 моттиг йол-ча школе. ЭгIарча Ачалукорча школаш хьатIаьча 240 моттиг йолча классашка. СоагIаьча хьалхьача кердача школа т дика спортивни чат, актови зал, кха-чан блок, дешара кабинеташ, ма-стерскеш.

№№ 1, 17 йола юкъера шко-лаш, №№ 13, 14, 15 йола бархI шера дешара школаш сеина йол-ча дукхача школашка хьеш а кийчъеш а я физикех химен каби-неташ. № 18 йолча юкъерча шко-ле хьаьй биологе кабинет. «Мал-гобекнефть» НПУ 7 эзар сом кьоастадаьд кабинеташ кийчъяра. Ерригача школашка, къахьегама преподавательски кулгал [illegible] лешархой низаца ремонт яьй мебела.

Дукхача предметашта цьархIа керда программаш юкъекхьарцен городахой школай 1-гIа классаш кердача программагIа хьехарга йоазаш кийчам дуззадина 136 хьехархочо чакхдаьккхад хьехар-хой дикагIа кийчъяра республи-кански институте курсашка юка-кийчлуга.

Малгобекски райони школашка хьожаваь педагогически институ-таше училищаши йистельа кьона 98 хьехархо. Къонача хьехархой балха эша цьалаш а фусамий-ба быто ваьлаш а IаламдIеза дарглам. Цул йоакхо е декхарий-ла я городахой, юртий исполкомаш, горОНО, совхозаш, «Малго-бекнефть» НПУ.

Цlенаштара тевко а йоагIа массанега а лелийтара зейон кхра-чашдара хьакъехья дааьшта-пов-нонта юкъе беча кхетама балха. Дlадахача дешара шера зана-теш йолаеназа юкхьанцарча де-ношка школашка ца долхаш дукха бераш лесадар. Дешара шу чакхдалалаца а цхьайолча шко-лашка дукхача бераша занятеш юкъагIыоташ моттигаш хиннай.

Кердача дешара шера дика кийчъеннай Грозненски района школаш. Алхан-Калански шко-лашка, Толстой-Юртовски, Пер-вомайски юкъерча школашка ре-монт йисте а яьннай, 70 процент совгIа доагар тIа а денад.

Керда дешара шу тIакхоачаш республика школаша дукхагIа хилийтай дешара кабинеташкара, мастерскашкара, спортивни за-лешкара керда пособеш, оборудо-вани, хьехара технически средст-ваш. Ерригa а Iэдашьаь оборудо-вани 300 эзар сом совгIа мехка я.

Цхьабакъда, ремонтни балхаш массанахьа лелладаьдац белхто-кхама уйла йолаш. Дукха хIама ца эшнаш ерригa школаш хан-нахьа ремонт ях яьннача. Гудер-месски районе я ремонт ела тIехьа а дааькха долалаь Суворов-Юртара школа. Ремонт ела дик-ка тIехьадалийтад Грозненча № 15 йолча школе-интернате из хиннаа горисполкомо ремонта оаш ахча хьожадара дош ца кьоастадаш дукха гондар бахьан долаш. Ремонтни балхашта вокх школаш тIехьайнсай Грозненски шурий совхоза 2-ча отделенера барх I шера дешара школа, Грозненски № 9 йола школа-интернат.

ГIишлошъяра организацеш декхарийла яр 7181 моттиг йола 8 школен школашта хьатIабу 16 гIирсн дешаза шу доладалалехьа хьабаь баккха. Цхьабакъда, ХIанзарчоа 610 моттиг йола ши школен 1120 моттиг йола шко-лашта хьатIабу 16 гIирсн мара бах баьшнабац. Белгалдаккха де-лаш да цaрех дукхагIа йола школаш школашта хьатIаду гIирсаш 1968 шерраха а эксплу-атаце дlаделла хила дезаш ди-лар.

Халахете а ваь дезаш да шко-лашта шефски новкъостал лоат-тадара гIулакх республике дlана-залца кхоатамбоацаш хилар. Цхьабакъда, йолаш-м я школаш-та лерттIа шефски новкъостал ду цхьайола совхозаш, колхозаш, промышленни предприятеш. Царех я, масала, совхозни цlенош юха кийч а даь, ялх класси цlа Ко-невски 8 шера дешара школага дlаделла «Минеральный» совхоз, долаш дола цlенош юха кийч а даь школага 8 класси цlа хIа-луш йола Грозненски района баь-палларий-сомий совхоз, Суворов-Юрта 160 моттиг йола гIирс школашта хьатIа а баь дlалуш йо-ла «Новогрозненский» совхоз, школашта 480 моттиг йола клас-сий гIирсаш хьатIаду Шелковской района Межикински цlерагIара, «Красный пахарь» яха, Коммин-терна цlерагIара колхозаш.

ХьатIакхачача дешара шера республика школай педагогически коллективашта дукха е кердa хьехархой тIакхет. Царех вайцо-та вайтла лакхера образовани йо-ла 574 хьехархо. Уж къона педаго-гаш дика тIа а ийца, доллача хIаманна IалашбеI беза.

Къаьстта а чlоагIа уйла тIаер-зае вaй дешара шу доладенначa юкхьанцарча деношка деза бер-рига дешархой занятешка ухкага IалашдарI. Сохана Шелковской, Урус-Мартановски, кхыча райо-нашка кIезига нийсъхланзар школашка занятеш йолленнача деношка дешархой юртбоахама балхаш тIа сецабаь моттигаш. Боахамий кулгалхоша бецбалий-та йиш яц дешара хана юртбоа-хама балхаш тIа дешархоех пай-да эцабелга дешарех бола пра-вительствени сопам. Цу гIулла-кха школашта доккха новкъостал де деза даьй-новной комитеташа, моттигашкарча Советий депута-таша, всеобуча посташа.

Юртий Советаш, школай кул-галхой, халкъа образовани орга-наш декхарийла я берригa хье-хархой бахара вьттув болча ква-рташа, доагорца, кхачан про-дукташа IалашбеI. Йоакхо е. Цхьаккха дика а кхы хилийта йиш яц соаткха ноябрь бетта а тIехьа Шаьла, Грозненски, Гудер-месски, Наьсарен, кхыча районий дукхача школай хьехархой бизза-ча боарамагIа доагорца Iалашбеза хилар скана дола тезаь гIулакх.

Цхьайолча районашка совхоз телхалхьар юртий моттигашка болх беча просвещене болхлош-та хулийтача льготай хьакъехьа-ра доложение цхьаболча хьехархошка кхы тIа а мах тийнабар арендагIа уттаьча квартирех, коммунальни гIулакхашта лахь-хIа ахча цара ханнахьа дlатий-ийдацар. Из хIама цхьамма а тайпара кхы хилийта йиш яц.

Хьехархочун, цунна эшарий йоакхо ела халкъа образовани органаша, моттигашкарча партий-ни, советски, профсоюзни органи-зацеша дика йоакхо еш хила де-ва гIулакх да.

Республика халкъа образовани органий, дукха эзараш болча хьехархой отряда, общественно-ста декхар да кердача, юбилейни дешара шерах школай берригa дешара-кхетамла кхебаре боал, гавице дикагIа тоабора шу, В. И. Ленина 100 шу дизара деха из доагIа пайхьазахара шу хулий-тийта Iалашдар.

Н. ДЕМУШКИН,
Нохч-ГIалгIайн АССР просве-щене министра заместитель.

ШКОЛАШ ХАННАХЬА КИЙЧЙИР

Къаьстта дика кийчъяй къона коммунист Домбаев Асланбек директор вола Алхан-Калански юкъера школа. Июнь бетта чакхь-ьаккхар укхаза ремонт. Тоаяр парташ, столаш, классни доскаш, ерригa инвентарь. Массанахьа ба-сарашка къоагадаь пешаш, ей-наш.

Педагогашта кийчъяй квартираш, Iалашдаьд доагор.

Кердача дешара шера шиттa дика кийчо яй Е. Сатиева дирек-тор йолча 8-шерарча школе а.

Школа кийчъеш къаьстта дика къахьийгар гIишлошъераша Дади-ев Аксапа, Усманова Асиас, Эди-султанова Юне, Абдулмазиева.

Зинас, йоаx школа заахоза Хун-церова Аьлас.—Цул совгIа оаха чlоагIа баркал яь Ермоловски леспромхоза кулгалхошта. УШко-лана ремонт еча хана дикка нов-къостал дир цар.

Кердача дешара шера дика кийчо яь сийрийнарча школе а.

Я. ЦУЕВ.

ХЬАЙБАШТА — ШОРТТА ДОАКЪАР!

РЕЙД СУХАЛБЕ ДОАКЪАР IАЛАШДАРА

IуйрийнабархI сахьат доалаш «Горец» совхоза автогаражана Iарга вlашагIкхийтар массех механизатор. Силоса хьажкIаш хьокхача кхай тIа дlайоахача машинашка хьежаш бар уж. Цар балхах лаьца къамаьл ду оаха.

— Iайха фу даьд, мел норма кхоачашъяьй ца ховш хилча ди-ка бола бе лог зоагIаргай, — йоах царех цхьанне. ХьажкIаш чlоагIгъеянай, листа я, пулухьа комбайн цхьоалагIча скоростах мара дlайохалаш, керда норма ег-тае сaг вайза тхоне аьча е ца дlахозаш сaг вац, хIаьта веала да даа хIама.

Из бакьйат гонахьарчар. Цига-ра даьнна тхо доал силоса хьаж-кIаш хьекхача шолагIча отделе-не кхай тIа. Во сурт да тхона бlаргагур.

— КхоалагIа ди да ер еза латта, — йоах Урус - Мартана юртбоахама районни производст-венни управлене начальника нов. Паршоева, — кхай тIа латтача цхьан комбайнах.

КIезига хьалагIдаьлча гонахьа механизатораш а болаш кхы 2 комбайн латт. 9 сахьат дала 20 минут эш. ХIанз йоах бе йо-лалуш мара яц уж. Цхьаза тхона нийсъелар гараже тхона къамаьл делаш хинна комбайнер Исаев Сай-пудин. — Хье хIана дешна цо болх дlаболабе? — аьнна шийга даьча хаттара жоп луш — кул-галхоша тхоай еча йоакхонга хьежжа хьет оаха къа. — йоах цо. — Дахьажал цу хьажкIаш-ка шолагIча скоростах яьккха-ча бола бергбий комбайнаша, яхаш дуьц тхона шинна а ком-байнера. Цар дуьнар баьъеш ца производственни управлене на-чальника, совхоза кертера инже-нер нов. Магомадов.

17 ди даьнад отделене силос йолаь болийбонна. ХIаьта ерригa хьекхар 140 гектара тIара хьаж-кIаш мара яц. ХIанзара тIехьагIа 170 гектара тIарча хьажкIаш йолла еза силос. ХIара а йоагIа-енна латтача хьажкIеш цига еза аргьа ма? Цу хаттара жоп дола-луш сaг кораагIаш тхона укха-за. ЛерттIа йоах бeш хилча а 10 гектар мара хьакхаш хьаж-кIаш отделенерча кхаь комбай-но. ТIаккха сентябрь бутт чакх-боаллаш еша барегба-кх силос. Из шиш тха чlоагIа сатем боа-беш ца. № 1 йолча отделене да-хар тхо.

Укхаза а кхы дикагIа дацар гIулакхаш. 10 сахьат даьнна да я, болх беш яц комбайнаш. ЦаI хIаьтта кхай йоах, шолагIъяр а ца бахьан долаш сецалый. Кхача комбайнах кулгаш детташ ба трактористаш, комбайнераш.

— Силоса хьажкIаш хьакха йолаьча хана деза цхьа техни-ка хинних укхаза, — йоах тракториста Тимаров Увайс. — Силосни масса тела хера аьрхIа ба, из ирбе хьыштееш коп бац тхоега. Херхо хьа ца тедача суха боах байташ комбайнашка. Ний-нахьа шолха е кхоаза комбайнаш ца йохаш ха хилаш.

Укхазарча гIулакхашца хьеж-жа дел силос йоалача хIоагамха-ра балхаш а. Шин балхо вар си-лосни масса дlанайсьеш. Сена латтар из IотоIаеш йоза трак-тор. Цхьа кIеаг лаьта тIа а тес-са дlакхъайлабар. ШолагIбар хьал а база хIа на къовзаш лат-тар. Ерригa дlаеллар 1500 тонн а силос. 48 процент кхоачашхин-най план.

Дийнахьа ийс сахьат даьнача хана совхоза 4-ча отделене кхай тIа силос хьокхача дlакхаьчар тхо. Пар - тата доаллаш сатий-ка я кхай тIа. Юххера сеца латта-ча шин комбайнах бlарг кхийтар тха. Цхьа барт бь ба-хьег! ераш. аьнна хаттаох. Цхьан комбайна юххерча гаьта хIаме Iийне Iо-хайна аагIа 4 — 5 сaг. ЦаI ком-байнах кулгаш детташ веала. Грузчикаш, трактористаш, ком-байнераш ба уж.

— Болх ца беш хIама хагIа шо. — аьнна даьча хаттера ком-байнаш каст-каста йох, пулухьа дукхагIйолча хана норма кхоа-чаш ца ишуш дус тхо. — жоп делир КС-2,6 комбайна тIа болх беш волча Мусаев Джабраила.

—Уж шаьхке из цхьа «лазар» долаш я? — йоах тIаккха Iо-хайна багIараша шеьэ вагIача цхьан воккхача саго. Гонахьа багIараш белабелар.

Укхаза силос йолла болабен-наб 9-ча августе. Ерригa а 146 гектара тIара чуйинай хьажкIаш. хIаьта хIанзча тIехьагIа силоса хьакха езар 300 гектара тIара масса. 26-ча августе ерригa 2098 тонн елай силос. Планах йоала езачув дахьагIа даьха совгIа мара хилац из.

Доашна аьча из бехктокхаме гIулакх тесса литал боалана кул-галхоша. Доакъар Iалашдераш-та карагIдьннанчох кхоачаш беш ба уж. ХIаьта цар хьашташ тхоа-чашдаря дукха сагота бац. «ТIа-хьожам боацаш кха а мегадац» оалаш кица да. Укхаза болаш бац из тIахьожам. ХIана аьлча, дукхагIйолча механизаторашка йоахар: «Конторера тха фу деш да хьажа вoагIаш сaг вац, отде-ленешта, бригадашта юкъе йоар-жаьяш социалистически ях. Цулухьа тхона зал хьалхле лела-ер е тIехьаусар цахаь. Из гIу-лакх лертIа хилча тхалахарчуа кхоаче дикагIа боле бе гIоутарг-вар тхох хIаравар».

Механизатораша цоа дуьнар баьъеш мр укхаза хьахьалхаш-ка этта сурт. Шийна тIачIоагIъ-ьача участие кертера инженер мара кулгалхоех, специалистех сaг кхетанзар тхох. Из дlахо ла негаргпоаш гIулакх дац. ТIахье-жанга, новкъостанга хьежжа къахьегаш оасарле дегIайоагIаш хилар дика хоош хьа пеза боа-хама хIара кулгалхо, специалист. ТIаккха укхаза ишта латт ца гIулакх? Силос йолара районе тIехьабисаб боахам. Нагахь сан-на плана 19200 тонн йолза езе хIаналe езар 9 эзар тонн совгIа мара хилаш силос. ХIаьта, ишта латт гIожа доакъар Iалашдера гIулакх?

Белгалдаккха дезаш да, укх тIехьарча кIирах цу бехктокха-мерча балхай темпаш лехлуш ха-лар. Цхьа кIира хьалха цу бал-ханта районе хьаллха латтарех зархIа безаш бар боахама дoа-къар кийчлераш, ХIаьта, хIана гаьнна тIехьабисаб уж.

Кхы гаьна а ца доалийташ боа-хама кулгалхоша, парткома вы-водаш е езаш да из гIулакх.

А. МАСХАЗОВ, — «Горец» совхоза халкъа тIахьожама комитета член, Б. ЯРАГИЕВ — кертера зоотехник, М. ТУМГАЕВ «Сердало» газета собкор.

ПРОПАГАНДИСТИЙ СЕМИНАР

Укх деношка цхьа болх йисте-баьккхар КПСС Нохч-ГIалгIайн обкома политически просвещене Цlен болхлоша вlашагIъелла пхе дийнахь болх беш хиннача рес-публика партийни комсомоль-ски политдешара пропаганди-стий семинаро.

Укх шера Москве хиннача ком-мунистически болхлойи партей дуьнен халкъашта юкъерча Сове-щание решенеш, коммунистически болхма цхьоагIоян хIанзарча та-ма империализма духьала лоат-табеча къовсамий актуальни де-шаш коммунизм хьалъяра прак-тикаи теореи кертера проблемаш Iомайир пропагандисташа.

Семинаре лекцеш йийшар КПСС обкома лекторашa В. В. Банкина, Л. С. Костоевс, Х. В. Мамлеева, Л. К. Муратова, А. И. Яськов, лекторски группа кулгалхочо В. А. Губина.

Чулоацам болаш яр Iилманн-технически революцеи цуй соци-альни хьашташарехи, буржуазно-социалистически теорена критика еш йола грозненча нувай обще-ствени Iилмий кафедрий препо-давателаша Г. Я. Голева, А. И. Демиденкоc, И. С. Осадче, кхыча кхьабараша йийша лекцеш.

ХIанзарча дуьнен халкъашта юкъерча хьалах лаьца лекци йий-шар РСФСР «Знание» общества лектора Д. С. Березина.

Лекцешни занятеш хилар про-пагандистий, Цига политически экономе, философе, Iилман ком-мунизма къаьст-къаьста йола те-маш Iомайир цар.

Семинар чакхйоалача дийнахь пропагандисташта къалхаш къамаьлаш дир парте районий секретараша.

Теркан гIабахйита ладийгIар семинара довзъяшкоша «Кердача дешара шера партийни просвеще-не декхарех» лаьца КПСС Нохч-ГIалгIайн обкома секретара Х. Х. Бокова аьча доклада.

Семинар чакхйоалаш пропаган-дистий йойхаза группе КПСС обкома Сийлен грамоташ елар.

В. АХМАТУКАЕВ

ХЬИНАРЕ ДАКЪА ЛАЦА ОБЩЕСТВЕННИ ВАХАРЕ

КХАЛНАЬХА КОНФЕРЕНЦЕРА

Грозненски районера яхо бІаьсонтІа кхалсаг гулбелла ухх делошка 1-ча Мая цІерагІчу колхоза зале шозлг йолуЧІ районни конференце.

Конференци ше хьаеллаш райсовета исполкома председатела нов. Т. М. Эсенбаевас аьлар:

— Укх зале гулбеннаб районера дикагІа бола нах: производстве хьалха латтараш, партийно-советски активисташ, интеллигенце дукхача эзарнех латтача Эскаия викалаш.

Конференце делегаташа дийцар «В. И. Ленин ваь 100 шу дизара баха боаггІача тайпара накъабахара леладеча социалистически яхье Грозненски района кхалнахе лакъа лацарах» доля дош. Доклад дир КПСС райкома секретара нов. Т. М. Ахматхановас.

— Ер шу къаьстта шой тайпара шу да, — аьлар ше доклад еш нов. Ахматхановас, — вай мехкарча беррига йиха из белгалдоал эмм йоккха событи — бьисой хьахархой, дунен тІа эттара хьалхара социалистически пачхьалкхе хьаьбр, кхалнаьха йоккха доттагІеи дан — В. И. Ленин ваь 100 шу дизар тагглахоачаш латташ хиларца. Цу сийлахьча ден сийна шерагІа яхьаш латт Грозненски района кхашкарчей фермашкарчей къахьегамхой социалистически яхь.

Нов. Ахматхановас цІерш йоах производстве хьалха латтача кхалнаьха. Царна юкъе ба № 3 йолча сомий-бьшадаркй совхоза бьшалдараш леладерчй Итуева Саллат, Атуева Аминат, Магомалова Хижан, Чичаева ІабІдат. Грозненски шурий совхозера доаркаш Кубриева, Осабаева, 1-ча Мая цІерагІча колхозерй доарка Дегистова Анна, оалхазараш лелалеча Ермоловски совхозера телятница Кадырова Яха, дукха кхыбараш.

Дукха кхалнах производстве хьалха латтачарех хиннаб цу Іеш. колхозни совхозни производстени говза организатораш а ба. Царна юкъе ба 1-ча Мая цІерагІча колхоза керттера агроном Светлана Михайловна Ермаки цу колхоза керттера зоотехник Вера Кирилловна Куяева, Сомий-бьшадаркй совхоза отделене управляющи Къахьегама ЦІеча Байракха орден леладеш Мария Емельяновна Тамбулатова.

Доклад на деш бувх йиш яц вайнаьха кхалнахах болча механизаторех, — аьлар докладчика. Белгала хьаІомае мегаргйолаш я Горячеисточенски совхозерча яхе бора наьна Дудуркаева Камета комбайни тракторан лелара говзал. Берий беша бу бІаьх бета а бета шой марца пхьана механизаторала болх бе яхай из. Цун тІаьхьакагІа деша а баха, цул тІехьагІа штурвала тІа болх бе эттаб Алиснова Малика, Эскиева Яха, Салова Татьяна, совхозера кхьбола мехкарий.

Дукха мІа нах а хьаган говза болх бу Старолортовски пушнесовхозерча трактористкас Матагва Зинас. Ниттта совхоза механизатор волча шой марв а сенна гуйран кхатам дІаде лаьтта кийчлеча дакы балха нормаш тІехкхоачешйо Матаева Зинас. Лаьтта вхара говзанч хиларах тарра Краснодарски крае хургІолча лаьтташ оахарий зональни вхьшика дакъа лацара республикерча лаьтташ оахарий командана юкъе яхийтай Матаева Зина.

Районера дукхча кхалнах общественно пайдана болча къахьегаме, машиначнех механизмашнех беча балха тІа дакъа лоацаш хиларо дІадех юрташкарча къахьегаме кхалнаьха къахьегамех бьтен хьалхаш дикка тоадела.

Кхалнаьха къахьегама бе боаггІача тайпара мах бу Коммунистически партен Советски правительствам. Укх тІеххьарча кхаь шера районерча 79 кхалсага Советски Союзе орденаш медалаш енай, цу лакъе ворхІ кхалсаге Ленина орден енай.

Конференце белгалдаьккхох дукхача кхалнаха хьинаре дакъа лоацаш общественни вахаре, уж ба депутаташ, партийни, профсоюзни, комсомольски организацей кулгалхой. Грозненски районагара вахха Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла хержай бнь кхалсаг, хІаьта моттигерча Советий депутаталла — 332 кхалсаг.

Районера дукха кхалнах бе шита вІашагІьеллача тхьаь ятт кхалнаьха совете дакъа лоацаш.

Боккха бе партера кхалнаьха боккъонца хьеллоаттаеча кхалнаьха советий доархІам. Цар доккха дакъа лоац коммунизм лаьзъара, бьте керда общественни отношенеш чІоагІъяра гІулакхта юкъе.

Кхалнаьха советаша партийна организацешта доккха новкъостал ду къахьегача кхалнаьха хьинар ваьлар дуьха лоаттабеча къовсаме.

1-ча Мая цІерагІча колхоза кхалнаьха совета инициативагІа колхоза клубе хьайийллай маьре яхар-яр белгалдоаккхаш йола зал. Керда Іодаь берашта дІаязлена леддеш белгалдоахнеха вІашетІехьдоакх совете. Кхалнах барзкьаш дахен теген Іомабеш курсаш хул хІара шера.

— Колхоза кхалнаьха совета дукха къахьийнаб, — яхаш дийцар ше къамаьл деш кхалнаьха совета председатела нов. Е. В. Врублевскиас, — тха кхалнаьха къахьегам аттача бахьана культурни савоІам вІаштІехьбахкарах.

Конференце хиннача делегатаца белгалдаьхар кхалнаьха производственни общественни балха новкъарле еш, цар боккъонаш Іохьехкхаеш мел долча хІамашна къовсам лоттабира дезаш.

— Ловмал кхалсага хьалха вІадда дега в дарий кулгалдеча балхе тІа гІолле, лоавхІамегІара специалисташ Іомаелга, — аьлар ше къамаьл деш йоккхача Алтиевски школа директора кхалнаьха совета председатела нов. Илалбаевас. — Тахан деррига ницкъаш хьадийллах кхалнаха, хІаьта йиза бола боккъо Іаламнелаьиайх, кхалнахах, шоай бераш кхиеш болча новкъостх, тийнарла.

Конференце делегаташа кхалнаьха района совет, кхалнаьха V-ча республиканско съезде бахийта делегаташ хержар. Конференце болх чакхбоалаш районерча беррига кхалнахаеи мехкарашкеи кхайкарал дир делегаташа.

Конференце делегаташа тІахьийхар В. И. Ленин ваь 100 шу дизара дака доаттІача тайпара накъаластар дукха, эттамашене пханн декхараш толаме кхоачашдеш, дукхе кхы в шерагІа социалистически яхь йоаржаяра.

В. ЕВДОКИМОВ.

2 СЕНТЯБРЕ 24 ШУ ДУЗ ВЬЕТНАМА ДЕМОКРАТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА КХАЙКАЯЬЧА ХАНА ДЕНЗ

РЕВОЛЮЦЕ САЛТЕ

Индокитая Коммунистически парте тІаьхьарах 1945 шера августа Ханоя тІадьийхар Іаьдала дукха гІайттарий колонимаш, Іаьдал колонизаторий карара хьадьекха, къахьегама халькъага дІалдаар дукха. Царех цхьан колонина хьалха, лакха айбаь бера а болаш, йоаце башха дакъа доаца хоачал тегІаш йоІ. Новкъостаца Ми йоахар дуьаіх.

ХІаьта хІинц, ду хана дена 24 шу дьалачуш тІехьагІа, тхогагІа вьетнамски кхалнаьха Союза массазарча комитета члена, Вьетнама профсоюзни Массаненйкъарча комитета председатела заместитела новкъоста Чыонг Тхи Ми безаме кийчьлча хабиере.

— Цу дислургдоацача денош ха, —дувц ше, — приказ кхачар сога, Ханоя лаьлдахарча Хадону провинце Хуайнык уезде восстани кийч а е, цунна керте а ета, аьна. Іаьдала духьал гІеттача Ханоях дІакхета дезаш дар тхо. ЧуйІина чІоагІа болх бора. Лозунгаш ябора, деррига доалл хиина гераш хьагудвора, администраци лаца саал хина группаш вІашагІьехнар. Сона цхьанабелх беш бар къона, хьинар дела катий бахи йоахаройн. Урсашна, къьнаьа замалахьарча товраница, гебагІаница, гІажашца кийчьела хинна тха вовзинна. Вьетнача портанукъале болькерча къонсаша Демократически фронт хьаллацара лозунгаш а йохаш, Ханое чулхар. Города юкъмоттиг, цунна тІайолла улицеш, городски театра хьалхашкара майда — еррига моттигаш Іаьдала дукхьал гІайттарех хьалйиза яр. Массаюхьа а гуш яр революце цІе байракхаш. ХІаьта цоллагІча дийнахьа тхоай уезде яха а дахи, сиха в Іаьдал тхоай кера яйнар...

Ми яьй Хайфоне, къеча бахьлой доаьле. ЭІамега йолаш дена къела чан бийна я. Французски капиталиста доллахьа хиннача заводе къахьегам эннай.

— Колониальни режим йолаш, — дагаухьа хиннар дувц сона къамаьл деш агІача, — вьетнамски бахьлой эггара къизагІча тайпара йоанабора, моцалой къежа бийа тІалаттайи бар. Шоашкарча дакъъазача хьала бахьанаш тІехь-тІехьагІа динагІа кхетаме бальар хьа. Заводе кхайкар революционераш, хІаьта цар хьашка тІеехха лезар сона сийдаьхь-воккхача Ленина, Советий Мехка хьагахьерзао. Сола чІоагІа сотувсаш СССР-та, тоІалаь доакхача хадекъашта бола хьакхаш дерзІир оала цунах. ХІаьта Советски Союз тхоай воккха а тушане а доттагІа хилар оала цу ханнахье а тика кхета а доже.

Цо 1939 шера Индокитая Коммунистически парте яхаинте а подпольни болх бе баздеккхай Ми.

— Цу дийа тхона хетар кхалнах маІача цаьхачарна нийсса боккъонаш йолаш хила йиш яц, аьнна. Революце кхоачашдир тхона дагадаьхар. ХІанз вьетнамски кхалнаха маІача нахха нийсса дакъа дуьн пачхьалкхена доал дара юкъе. ВІаьш кхалнах — Іадмахой, инженераш, лораш, литератураш искусстви деятелаш хьехархой йо тха. Республика болхлоеш гІулакхарча вахаци 35 процент кхалнах ба. Шоай халкъа революционни традицей лаьоь тІа а баьшна, цар доош уза ше кхобеш къахьег неда кхашка, фабрикашка, заводашка. МаІача нахьа нийсса кхоачашду халкъа ополчене отрядашкара декхараш. ДРВ парти правительства лакха мах бу цар деча къахьегама а тІема а гІудакхий.

Подпольни болх бе дІайолленача юххьанца дена йоккхий хаелонаш хьалхашка йттай Чыонг Мина 1939 шера август. Эттара хьалла льаьцй. Из льацай «Ласкон» яхача хайфонски механически завода бахьлоеита юкъе листовкаш дІайоаржаеш. Цхьабакъда, ше бутт баьлча мукъайоалленай из, хІана аьлча кхоачамборзаш хинадац революционерна духьал дака корадаь хІамаш. ХІаьта а дІахо Хайфоне Іолга цукъа кхераме хенна. Партера решенегІа новкъосу Ми юрта йода, дІахо а подпольни болх бу цо Тхайбинь, Футхо, Шентай, Хынгиен провинцей ахархоита юкъе.

Дукахача юрташка балача вехха дена йовзар из хьинар дола, майра кхалсаг. Цо яхье а дуьнаш вІашагІьехкача подпольни организацеех цул тІехьагІа Вьетнам мукъаяккхара [цхьа] цхьа дакъа хилар, хІаьта цу заказо коммунистаца кулгал а деш, оккупантанта дуьхьал партизански гІулакхаш деита «доарна» а дир.

1941 шера августа Чыонг Ми хиннай вІоарта Баибо ... дахлаьча революционни ... заелъ ... пайда ...

— ... кхаза ... курсашка, — дувц новкъоста Мис, — ... Тхи, ... хьаьшкъал дола, ... лух довза саг. Цо тхона ешар Советски Союза Коммунистически парте, Индокитая Коммунистически парте исторе, марксизма-ленинизма лардий хьакъехьа йола лекцеш, подпольни болх мишта лелабе беза довзихар, профессионални революционера хоьх хила мел дезар хьехар. Цу заниташ новкъосІал дир сона дукхача бехктокхамерча эзалеех доархІае. ХІаьта тхоай лектор Хо Ши Мин хинна хилар тІехьагІа шера сона ха а хинзар.

Декал дола революционерца цу 1946 шера юха а набахта йолл. Чухьемаш цунгара партийна документаш корадаь хиннад. Мина оанхаранчех къона таІазарош даь хиннад, цун новкъостех-коммунистах дала хоамаш дунгара ха загахьа. Паладанаш цун дегІах электрически ток чакхъаьхай, цун дергашка, мержа чу проводаш чу а уттадош. Из адамига лоабалар тамаш йола бала цуйна тІаьрттабешнех а къонача коммунистка цхьаьа а дош вьналаш.

Хоале яхача ханойски набахтен цхьаьша сог чуволлаьача камер чу йоаллаешьа шу даьккхад Чыонг Мис. Коммунистаца дийла боаккача халача хьалашка а ваьхьарча дунечира бувзам хадийташ хиинабац, цар дуаш хинна дуьнен тІа хулаш хиина гІулакхаш Советий Мехка шалу, партера кулгалхо лоаттаеньа.

1945 шера бІаьсти Чыонг Ми кхыболча политически гІулакхаш ба... дийцараш цхьа «Хьало яха ... набахтара е...» Юха а тІ...айта къахьеги, юха а чІоагІа къовсам лоаттабе, парте керда бехтокхамаш задания кхоачашдо ... Юхера а шакашчех «дшлургІоаца» 1945 шера августовски денош.

Революци йоттьналгИчул тІехьагІа дукхьалшка ховжача Къаман собране депутатала хорж Ми. Цо болх бу Хадонг провинце парте комитета членалла. Дукхален юкъагІеи цул тІехьагІарча шерашкеи Ми — Вьетнамерча кхалнаьха болами кулгалхоех йола цІ.

— Тха нахи, еррига прогрессивни адамие а санна, — йоах Мис. — В. И. Ленин ваь 100 шу дизара бадима боатгІа накъабоха кийчлуш ба. Вьетнамски халкъа ций дега чу лелаю дунен пролетарната сийлахь-воккха баьчча дукхавеларен цун Іалаьмате доккха сий деш хиларен уйла. Тха В. И. Ленина чІоагІа раьза а долаш баркал яхаш да, цо кулгал а деш Россе социалистически революци яр. Дунен деррига тоІадаь доахкаш халкъашта сийлахь-воккхача Ленина хьийхача новкъа массе а хана дІахьалхахухарга тха халкъ.

В. НИКОЛЬСКИЙ,
АПН собкорр.

Ханой.
(Телефонаца).

БУХАРЕСТ. Магеру яхача бульвара тІера наха чубоха керда хьалдь цІенош. Г. Хачкованина сурт. ТАСС фотохроника.

Дош аьннача хургда

Пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра йоккхий социалистически декхарш тІайоал промышленни предприятей коллективаша. Вай республике эггара хьалха пхе шера план 1970 шера ворхІлагІча йоабре кхоачашъяра инициатива вІайолаьяр я КПСС XXIII съезда цІерагІча прихонг-лавод коллектив. Цо тІайна социалистически декхараш хенал хьалха кхоачашдара еррига торонаш оарцагІа цхьай ца.

Уж декхараш кхоачашдара укх тайпара хьалаш эш: продукцена реализаци ара хІара шера план 103—105 процент кхоачашъе езь. ДІадахача шерашка дахача толамий итогаш йича хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдулургхилар къаьта хьеттьох. Товарни продукцена реализаци яр пятилетка шерашка 11,5 процент лаккденнаь. Цу юкъе планах лаьрхІачул совгІа пачхьалкхена баь пайда 1 миллион совгІа сом да. Сиха лаккху къахьегаш оесарле а. 1965 шера хинначул хІаналехьа къахьегама оесарла 16,1 процент лаккхеннай. Из хул планах лаьрхІачул дукха а лаккхагІа.

Уж къахьегама толамаш дахь торо хиннай тайп-тайпара организационна-технически мероприятеш заводе чакхъяхарах, рационализаторий творчески дукха къахьегарах. Пятилетка шерашка кийч а я, производства юкъейнхьай 103 организационно-технически мероприяти. Цу мероприятеш пачхьалкхена 240 эзар сом пайда баьб. Пятилетка дІайоладелча дена кийч а я, производства юкъейнхьай 1760 рационализаторски предложени. Цар баь пайда 438 эзар сом да.

Доаха къахьегама толамаш латхагІа хилийтала чІоагІа новкъостал даьа цхьайолча установкашта реконструкци яро. Установкашкара теплообменно-холодильни аппаратураш хийцаб, ниттта хийнай шиш установкера «АІайхая Іавара насосаш а. Цар метта эттаьй БВН яха центробежни насосаш. Уж а кхы а мероприятеш чакхъяхарах пятилетка хьалхарча кхаь шера кхоадь доагор 50,5 эзар тонн я, теплоэнерги 270 эзар калорий я, электроэнерги 8,8 миллион киловатт-сахьат да.

ДІадахача Іай машинаьъаш лаьво дукъаш хилар бахьан долаш кийча продукци хаинахьа дІаоллар тха заводе, из бахьан долаш чІоагІа новкъарле йора заводи коллективана ритмично болх дІа ца бехийташ. Цхьабакъда, бІубенна шой декхараш кхоачашдеча тха коллективо эшайнр вухьал нийслу хІоараш. Цудукхьа ворхІ бетта планал совгІа арахийца продукци миллионаш сома маьча я. Арахецача продукцега дІабоза мах лоабарех укх шера пачхьалкхена кхоаьл 82 эзар сом. Шера тІайийцача социалистически декхарех пачхьалкхена планал совгІа бе беза пайда 172 эзар сом да. Духхьал вІабахача пхьан бетта пачхьалкхена планал совгІа баь пайда 35 эзар сом да. Шера тІайийна социалистически декхараш толамца кхоачашдергхилар хьахьовх ца.

Грозненски крекинг - завод шой тайпара предприяти я. Термически крекировани яра йола процесс дІало дегІайоалае на еэш хиларах хІанз заводе цхьакха реконструкци на. Дакхе хийна къахьегама толамаш керттерча ваькъе лаьхад производства интенсификаци яра чотади, чурча резервех бизал пайда ийбарехи. Цавех керттерчарех цхьо ререа а установкашта ремонт еш йоаккха за кІезигъяр, ремонт на еш установкашка дукхагІа балх байтар. Масала, термически крекинга установкашка планах 42—47 дийнахь ремонт на еш болх байта беза, хІаьта комбинированни хьисапе мекхаьтта чакхдоахача установкашка 53—56 дийнахь ремонт на еш болх байта беза. Цу цифрел дукхагІа болх бу цар, из чІоагІа доархІаме да. Дика вІаштІехьдаьхад заводе ремонтни балхаш. Кхачдеха Іаламат технически документаш, эзаш йола материалаш. Укх шера хІара установкана еш йола ремонт лаьрхІачул шийтта сахьат хьалхагІа кхоачашъю. Из бахьан долаш пачхьалкхена хула пайда эзараш сомаш да.

Доаха къахьегама толамаш лакхдара чІоагІа доархІаме да безалах боаггІача хьисапе пайда эпар. Цу дакъе массаза а нийсса лелае еза технологически режим. Йоагl-йоаггІача хьисапе дІанийсъе еза установкаш чакхйоаха белая. Бедалах цІекъаь сийрла мехдаьтта продуктош хьакъоастаяр бахьан долаш лакха лохбеннаб арахецача продукцега дІабоза мах. Из бахьан долаш укх шера пачхьалкхена баь пайда 83 эзар сом да.

Шера тІайийцача социалистически декхарех къахьегама оесарле ши процент лаккъе езаш яр, хІаьта дІайаьдча ворхІ бетта къахьегама оесарле планах лаьрхІачул 3 процент лаккхенай. Арахеча продукци совьяккхарал совтІа заводе болх беш бола нах кІезигбара чоах хьаьхинна ма. Цул совгІа къахьегама оесарле лаккъяра тІаерзаь организационно-технически мероприятеш чакхьаьхай заводе. Масала, хьалъена шин термически крекинга установкашта къьаст-къьаста операторнеш хургйолаш оттадьар проектах. Цига болх беш хила безар дукха операторш. Цхьабакъда, цу шаккхе установкана лаьрхІа цхьа шит ярах кхычахьа балха ваха йиш йолаш мукъавальяр операторий 8 гІонча. Заводерча кхоккхе цехе хиннача кхаь лабораторех завода юкъара цхьа лаборатори яр бахьан долаш кхычахьа балха ваха йиш йолаш 8 болхлой мукъаваьлар, цу дакъе инженерно-технически болхлой а болаш.

Укх тІехьарча ханнаца объекташи хьа а укхаш лабораторе болхлоша анализ яра дІакхухьар мехкдаьтта продукци. Цу бахьа дукха ха йоайора. ХІара даь сахьата анализ е продукци дІакхаьхьа еззи хилча Іалаьмате дукха хила безар заводе пробоотборникаш. Цулухьа укх тІехьарча хана уж декхараш кхоачашдайт установкашкарча болхлошка. Из бахьан долаш кхычахьа балха гІоргвоаш мукъавальяр ворхІ болхло. Уж а кхы а мероприятеш производства юкъейнхьарах завода тайп-тайпарча участкашкара кхычахьа балха ваха йиш йолаш ворхІ а мукъаваьлар 26 саг вар. Цу гІулакхо торе хилийтар къахьегама оесарле цхьа процент лаккъе. Ер шу чакхдалалехьа лаккхе цІераш хьызаьш санна йола мероприятеш чакхъяхарах кхычахьа балха гІоргвоаш кхы а 40 саг мукъавалихха лехІ оаха. Ер торе хулийтаргьа пачхьалкхена эзараш сомаш пайда бе.

Энергоресурсаш кхоара (электроэнерги, доатор, хий, кхыйола материалаш кхоара) завода коллективо къаьстта дикка къахьег укх шера. Цу дакъера шера тІайийна хинна шоай социалистически декхараш ворхІ бетта толамца кхоачашдаьд ца. Цхьабакъда, тІайийцача социалистически декхарий пункташ цаІ я тха коллективо кхоачаш на еш. Іи кхоара задани кхоачашъяй ваа. ВорхІ бетта планах лаьрхІачул совгІа дукха Іи йоайай. Уж кхоачамбоацараш дІа а доалаш шу чакхдалалехьа Іи кхоара тІайийна хинна социалистически декхараш а толамца кхоачашдергла завода технологаша.

Рационализаторски предложенеш производстве юкъейхьара четах пачхьалкхена шера 145 эзар сом пайда бе социалистически декхараш тІайийца тха коллективо. Уж тІехьхоачашдергхилар къьагга гуш за доахача къахьегама толмаьнка хьежача. ДІабахача ворхІ бетта производства юкъейхьача рационализаторски предложенешта баь пайда 133 эзар сом за. ТІайийца социалистически декхараш кхоачашдара яхье аьннача завода коллективо чІоагІа къовсам лоаттабу коммунистически къахьегама сийлен цІи яккхара. ХІанналехьа из сийлен цІи лелаеш ба завода беррига болхлоех ахаш. Коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаю 5 цеха, 14 технологически установка, участка коллективаша. Социалистически яхье хьалха латт цига В. П. Петвов керте латтача цхьоалагІча цеха коллектив. Ниттта дика къахьегаш а В. И. Байдаш, Н. А. Коваенко керте латтача технологически установка коллективаш.

Пятилетка тиьлагІча шера тІайийна социалистически декхараш толамца кхоачашдергхиларах юг тийна я тха коллектив.

Р. МАРТИРОСОВ,
Грозненски крекинг - завода директора экономически дешашта йола заместитель, керттера экономист.

ЛИТОВСКИ ССР. Лакаш доладш йола керда электронни счетни машинаш «Раса» («Роса») серех арахецмага дІадоладаьа электросчетчикаш еш Вильнюсски завода коллективо. Кердача машина новкъосталца кхоачашъе йиш я еррига арифметически действеш, ниттта кхыйола чоалханера операцеш. Вычислительни центрашка, проектно-конструкторски организацешка колхозашка, совхозашка, предприятешка доккха новкъостал деш хургьа «Раса».

Заводо укх шера из тайпа бІаь машин арахецаргьй.

СУРТА ТІА: счетни машинаш вІашагІьехкачей лергІайоахачен цеха технологически бюро начальник Альгимантас Шлавас хьожаш йоаля «Раса» яхача кердача счетни машинашка.

М. Баранаускаса сурт.
ТАСС фотохроника.

ІИЛМАН КАНДИДАТ

Вера хана дена хІама хьадара тІера хиларна дезале белгалдевр Іабдурахьман. Лижге баьхача наьха беррига боахам хьайбаш леладелга бар. Сискала цІеналга шурий шуаш тІормига чу а хеллие, тхирага на дошадайта шой пезги маьчаш тІакхоллача маьшана юкъе а хьоарчадий:

— Нана, со жена тІехьа вода,— аьлар цо боккхагІа бола межарий Махьмадий Юсупа бийша укъаше.

ХІама хьадара, цхьанна хІамах бІу ца къожабара зІамагІа воллаше тхол тІех вар из массаза а, — яхаш мукІарал бу Іабдурахьмана шинна а вошас Махьмадея Юсупех. Ша санна шийла шоада, сийна буц, лоаман цІена фо. Фуз царол хозагІа! Лоамий босеш хозъаь тоаркаш дагІар эзараш, эзараш эзаш. Деррагача дунен да ше волаш санна, маша а кхуллаш лоам бихье а ваьле латташ хулар Іабдурахьман, бе йоаллаш гІаж а йолаш. Хьаина дагадар цунах Іалман болхло хургва аьнна?

1945 шера Акмолински областе Есильски районе Балаган яхача юрта хьалхарча классе деша вахар из. Цига йиь класс яьккхар цо хІха деплш, Эрсий мотти математикех дукха дезаш Іабдурахьмана. ХІанз а бувзам болаш ва из шой хиннача хьехархочна ерсий мотт хьийхача Барян Маргарита Арминаковнайцен математика хьехаш хиннача Казахина Омаровцен. Казахий школа из на дийшар. Казахий мотт цунна сов цІена хаьда из малагІча къамах ва хацар ца вовзараштa. Массеха шера комсомольски организаце секретарь хул из школе. Итт класс чакхъьяьккхача шера Алма-Ате йода Іабдурахьман Горнометаллургически институте деша яха дегахьа. Цу шера горол Фрунзена гьаа йоацаш улдача «Кант» яхача станце бала дІабола цар дезал а. Конкурс боккха ю институте — цхьан моттиге пхийтта саг кхоачаш. Цхьа яьь яккхар бахьан долаш институте чакх ца воалаш вус Іабдурахьман.

Да воацаш бисача дезала доал хе а зІамагІа болча вежарашка дешийта а еррига хало шийна тІаьш воккхагІа волча Махьмада.

Цамогаш ч нана, Задаьта а йоккхагІа йола йиша а. Царга а хьожаш экзаменашка кийчо ю Іабдурахьмана. Дийнахь в бус а книжкаш тІа вагІа из, кердакоьна ше мел дийнар. 1956 шера тІехьадака экзаменаш дІалу цо, 1961 шера Алма-атински Горнометаллургически институт тІехдика чакх а йоаккх цо.

Казахски ССР Геологе Министерства леларца Курскиев Іабдурахьман болх бе ше Казахски ССР-а Іилмай Академиа чуйоагІача Геологически Іилмай институте. Деррига шой хьакъал хьинар тІалахийта балха чуул Іабдурахьман. Кхаь шера из кулгалду геологически экспедиценита. Юххьанца тІамагІа вола Іилман болхло, тІакха воккхагІа вола Іилман болхло волаш. Дукха халонаш а вахара кхераме йолаш моттигаш а нийслу цунна лоамашка геологически тохкаме балхаш деча. Массех сахьат доакх цо лоамех чуволдачар чхарах тосса а ена улаш. Бакьан цхьанна а халоно, кхерамо юхатоаце. Пхелаг1ча классе деша втталагІча класса кхача из, кул тІехьагІа институте а ваюий мотт Іомабаь Іабдурахьман енгалийски мотт Іомабе безаш хул техминимум дІалучча хана. Лоацачаь хана из Іомабе вІаштІехьдоал цун. Укх шера 18 июне арадаьначча «Казахстанская правда» яхача газето хоам бир «Казахски ССР Іилмай Академе чуйоагІача «ЦІеча Байракха Орден» леладеча Сатпаев К. И. цІерагІча Геологически Іилмай институте «Минералогически Іилмай кандидат» яха Іилман степена диссертацена защита ю Курскиев А. К. аьнна.

Хана а цунна цхьаьа гІоза а дилар из Козлой Іабдурахьмана. Из боккха локхІам бола Іилма дегІадоаладена итташ шераш боал баь, хала йоаккхо вІайбеа Іилмай докторащ, профессорашь болхлой бар Іилман совете гулбенна. Царна хьалхашка латтар юкъерча дегІара, кІор санна Іахьарна хьакъале бІарташ доза тІатІай зІамига саг. Хаза, белктохаме, цунна цхьаьна геологоминералогически Іилма дегІадоаладара, керда оттІоаш йовзийтар боккха лоалІам а бола тема из Іабдурахьман хержар. Дукха уйлаш а, дукха практически тохкамаш а даьхар Іабдурахьмана из ше хержача тема. Шийна хьалхашка гІолла чакхдуваш санна хетар цунна деррига шийна мел дайнар, мел дайнар. Массе дар уж! Боккъалдар аьлча, — шийна вахаран цун кийна дац хІана а. Безаме сайренаш, новкъостаца сокъерда ха. Малан уж ца эзар, цар мах ца бовзар? ХІьта в шой зарбаз цхьап бе тарлаш. Из дика хоара Іабдурахьмана. Бер долаш ше лиййина лоамаш Лижге ира босенаш, гІадж бе а йоаллаш гуе тІа латта кІаьнк дуьхьал отт цунна. БІаргаш сийрда а даьле цхьа шой тайпара, геттара безаме ерз цун юкь. — «МалагІа тайпа поволаш, малагІа къайленаш хьулаяь латт-хьогІ са наьа — лоамаш?» Цхьа шой тайпара гІоазбоа из берал дегадахача, дена я курал а йосс дег чу. Лакхача вІовнех буль а гІортабаь дагІа цІалг, хьакоа Іо кІал доам тІа дала гІерташ санна дукха арам-хий, лакха лоамаш, зизай босенаш, цІена фо, Массех секунда чакхьаьях из сурт.

«Тешаме чакхварвa хьо, Іаьржаварг. Тамашийна сог хургва са кІаьнках», хьахоаш санна хет лаь-наьна оаз. БІубена ухаа бе в елле, карташтех плакаташтех хьалхашка вІаотт из. Долалу кІоарга хаттараша жопаш. ДегІах чакхдало санна кІирдена хьеж дукха ховиш, довзаш дола, Іилманхой бІаргаш. Цхьаза уж шийла вІашк бІарахьожабеш кІорга да цар Іабдурахьманцага деш дола хаттараш. «Успенский» аьнна цІи йолча моттиге да дезача балхех, цу моттигна тайп-тайпарча тІоарий хьалех, цар дзиленех лаьца да деш дола къамаьл. Іабдурахьмана дешнача хІара жопа раьза болаш сийрдадувал Іилманхой бІаргаш...

Хаттараш кхоачалу. Диссертацена тІехдика защита а йий геолого-минералогически Іилмай кандидат хул Курскиев Козлой Іабдурахьманах. Из дакъьала вува вай мехка а гьаьа доазол араха а цІа хезача Іилмай докторашта, профессорашта, доттагІашта. Дукхдаьа из вовзараштa-везараштa а боккха кхаь хинаб цунах. ХІана аьлча Нохч-ГІалгІай къаман хьалхара кандидат ва из геолого-минералогически Іилмай дакъе. Цудукхьа из дакъьала вІахди а лов цу боккхача толамца... Ираз долаш хийба хьа вахь, къона Іилмахо.

М. С. ПЛИЕВ.

Нагахь санна поездана шо Наьсаре гIолах чекхдаьккхадале зийна хургда оцу наькъан йисте дагIа эIапаре бIоьгIий. Хаьа да уж леладе, мур а деле дIалхара лохка я душ Iолег. БIаьшерашка кхы тхо дагадаьхка дезаш шуй аьлча санна шерра «когаш» дIахьа а дахийта цар метте хIана цига дIаэттад аьшк-бетона дараш. Пхьилекъонгий юртара Бесланс кхечалца уж Iолег Iараш Ростоверча машинаньяъя институте деша багIа студенташ ба. Уьх деношка шIаболхаш ба уж.

Хьинаре къадьийгар кагийча ваха.

— Халонша тIехьашка аьхьа, балхах дог ийокха сан нийсалланзар тхона юкъе, — йоах отряда коммандирэ Зэрорный Владимира. Къахьегано тхойла дикагIа довзийгар тхо, барт-цхьогIо чIоагIйир.

— Фу ала безам бе шун, Назрановца Iодика ювлаш? — аьнна хьаттача отряда политчаста комиссара Иванко Петра аьлар:

— ЧIоагIа хIка хилар тхона. Назранера кагий вах, дестагIалтессар оаха царна. Цхьана кино, концерташка ухар тхо. Тхона эша баьцадараш, кхайола продукташ хилийтар совхозой болхлоша. Оаха барнал оал царна. Оаха совгIат юкеу дуъ царна электролиния.

Цар юкхера бIоагIаш Iодоройча деношка дьаьхха сурт да шоана гур.

М. ЗАНГИЕВ.
Автора сурт.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

ТОАБЕ ПЛЕМЕННОЙ БОЛХ

Баьча тоххамах гучаьннах Шаьла района колхозашкен совхозашкен дIаладача пхе шера фух дола доахан 22,6 процент дукхагIа хилар. Цхьабакъда хьайбай продуктивность, валовой даьохIа йоаккха шурей дуълн дукхагIа хинадац. 1968 шера района юрта боахама совхозашка дачча хьалкхенга шура йоахара план 20 процента дукх деддара план 15 процента кхоачашьйинзар. Укх шера сеакха ну вана... хьайха... хIара фуражни Iалтагара 31 килограмм хIоаметагIа хьажхай шура.

Района колхозашен совхозашен хьайбай продуктивность лах я йиз хьайбай продукташ хIоаметагIа а яьхар «Республике племенной гIулакхахи ма тоалара ле дезачохи» КПСС обкомо а Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето а 1963 шера 25 июне баь соцам кхоачаш ца барах.

Воахаманта тIачIоагIаь районе искусственни осеменени ош 15 пункт йоллашехь а. Шалински станице цIенача фух йолча племенной бугIах кхоачамболлаш пайда ацар. хIара шера осеменени цз еш 13 процент совгIа доахан дус. Дукхьал цу баьханех кааь шера района колхозашкен совхозашкен Iахара диса 6220 етти шинари.

Колхозашкен совхозашкен ца лелаю зоотехнически племенной учет. Ялх шера района боахамашка ювладьа фух дола — 2000 совгIа бежан, бакъда доагIача тайпара уй лелараз боалача экономически пайдан занне ца хилар бакъан долаш племенной учет ац. 1969 шера 1 январе дIаьрхIача 8146 фух долча бежанах 28.7 проценти 2166 хьаьдах 10 проценти мара документашка фу оттадаьдац.

Фух дола доахан дебарен царех долча доахан хьадаьннача хьайбай фу лоралдарен йоахо яц. Колхозашкен совхозашкен планах доагIа симментальски фух дола доахан доаладара метта арен цIеча фух дола доахан кхувл, царех цхьадеза дакъа симментальских фух йолча бугIаех деттадолийт. Фух дола доахан лоралерав делаларан дша хьалаш хьахилийтар. Доахан доакьарна Iалацделга хIара шера вогIа хул. 1966 шера 30,7 ззаь йоакъара единица кийчьачча метта 1967 16 вазя 1968 шера 15,3 эзари единица мара кийчъяьнцар.

Укх шера а кхоачамболлаш шIаштIехьдаькхадаш доакъар кийчделга.

Юрта йоахамь районни производственни управлени, колхозий, совхозий ветеринарни служба лелара бу хьайбаш инфекционни а кхьдолча а лаарех лоралара болх, цулухьа доахан дукха доаш моттигаш я. Дукхьал 1968 шера хьайбаш доврах 1 миллионе 200 эзари сом зе хилар. 1969 шера хьалхарча ах шера содака цу хана еннача 3,3 процент дукхагIа яйв хьахарч.

Шаьла района юрта боахама производственни управлене кулгалхой (начальник нов. Визирханов, керттера ветеринарни лор нов. Заиаев) лоаш багIа уж лаккхьа дийца кхоачамбоацараш, колхозийн совхозийн кулгалхошкара, специалисташкара хьаьдехаш лаккхьа хьовбаь КПСС обкомен Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советен соцам кхоачашбелга.

Аргунски Госплемстанице (нов. Янов), Нохч-ГIалгIай республикански Госплемстанице (нов. Артемов), «Племживобъединене» (нов. Нальтов), Республикански опытни юртбоахама станце (нов. Ломакина), Iилма тоххама ветеринарни станце (нов. Мочаленский) шIоалга практически новкъостал цу Шаьлa района колхозашкен совхозашкен племенной болх, шIашгIехьдоалладара, хьона лоакхаш хьалхехелга тоалара, дахна доахан Iахара кулга шIадаккхара, общественни доахан кер хIара оазхаларашн учет йолаш а лоралаш а лелалара.

Цу лаккхьа белгалъяьна кхоачамбоацараш жалоба а КПСС обкомо Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советон 1965 шера племенной болх тоабарах баь соцам дукхаьнга доаппаш кхоачашбелга Iалашде дехкарийла белбе Шаьла района юрта боахама производственни управлене кулгалхой.

Шаьла района юрта боахама производственни управлене начальника нов. Визирханова тергам тIабохийтаьба племенной балха тIехь цIенхаштаоа кхоачамбоцараш хилара, хьайбаш ца лойтачи доакъара база лелара хилара, колхозашкен совхозашкен кадраш ца совцаш хилара.

Халкъа тIахьожама Шаьла района комитет дехкарийла йойла фермашкара племенной балха планевй гIулакхаш кхоачашдара колхозийн совхозийн халкъа тIахьожама группай болх лакхбе.

ДIаяхача замах тхедисача воча гIулакхашца-лира къовсам

МЕТТАХЬА ТОХА КЪАДЕННАЧА ГIУЛАКХАШТА

Патриархально - феодальни буржуазни гIулакхаш шоай авторитетаца хьалдоацаш чIоагIдела болча дьисел Iадатех тхьамадашна ардаьккхача хIамана дукхьал баьцна гIалгIай советски интеллигенце аьхалаш безза хьалдоац аз.

Шоай исторе чухь аIакхта ца хиннача тайпара къаьман-территориальни чухьерчачарен культурни къаьста болчарен гаьна баьннаб нохчийн гIалгIайн. ЧIоагIа десIадоагIача советски вахара хьалаша нохчех гIалгIайха вай советски боккхана, дукха къаьнаш цахача мехка хулаш долча сийлахь - доккхий гIулакхаш дела дакъалоацарийн баьб.

Октябрьски революце хьадаьча кердача хьахьшен социалистически вахаре хьанча кхталоацашен кердача лагIа тIа доаккхаш лаккхаьд нохчийн гIалгIайн материальни дукхаьен вахар. ЧIоагIа лаккхенад цар материальгни культурни вахар. Иштта хьакханача вахара хьалаша дохадаь дIадоах баьнча Iадата — шарIата гIулакхаш.

Цхьабакъда, уж баьде гIулакхаш дIа а даьза, кердача вахаре бахача советски наха юкъе хIаьз а ийла тIехьабиса. хьахара гIулакхаш леладу наха. ХIаьта цу тхалабеннача наха юкъе ба шоцта болча пайдана уж гIулакхаш хьалоацаш бола, дог цIена бола нах. цIагIа а вала юкъе а уж гIулакхаш чIоагIде гIерт уж.

Мурдий тхьамадаша Iадата авторитетцаш гIерт шоай тIехьадиса Iадатех шарIатех гIулакхаш кагиэхошта кхадокха. Уж гIерт царех къамаш гIулакхаш да ала. Цар шоай «законаш» уттлалехте эгтара тьехка хулеш дац вай Нохч-ГIалгIайчоа исторе чуь. Шейхашта, моллашта, кхелахошта къаьнча замалахь могар баьлеча наха юкъе шоай «законаш» чакхдаха, царахьа чиновникашен моттигерча феодальни а буржуазни а керте латтаьвашен хьал а лоацаш. Баьзча наха юкъе уж акха гIулакхаш леладар дезар царна къахьегамхой болцаде а кералоаттабе а аттагIа хилийтар дукха.

Аьтти-Юрта оттадича «Изложенне» 10 пунктах хьаьине а кхьакхиа гIулакх дац религиозно — культовни доашаца дийнаш. Цул совгIа цу пунктах цхьанне а тахана лоахIац пхьа яха акха гIулакх урдув. хIаьта урдох цар йоах саг йийхача дIамагача саго ше йийхача йоIа луш дола хIама да. Аьтти-Юрта оттадьча шарIата, Iадата «келексаз» сррита а итт пункт советски законашта дукхьала а цар да могIйташ а я.

Хоаш ма дий укх тIехьарча итт шера вай республика Лаьакхьарча Совета Президиумен райисполкомашIи комиссена тхешаш дуташ, царна тIа гIолла дола доахан бола нах тоаме бугаш дукха бола баь хилар. Наха чIоагIа дика хайттар из гIулакх. Дукха пхьенаш зитад цу комиссешна баьча кхетама балхах. Дуьнна нах парсIата баьтно из дарах. Из гIулакх дар шарIата — Iадата кхел юкъе а йоацаш. Кхелахойн мурдий тхьамадийн авторитета хIана кхийттар, уж шоай кхса кхрачаргIолча хумазах баьлар. Цхьабакъда укх тIехьарча шин — кхаь шера цу комиссеша шоай болх ваьIбаьб. Цунах пайда ийцар мурдий тхьамадашен Iадата кхелахошен, шоай «Изложенн» а оттайир.

Пхьа битар цар хоашк шарIата — Iадата традицена. сег вожначоа материальна новкъостал де дезаш хилара. Из хараяхьа да, юкъе — дале, уж пхьенаш доахна дукха ца хилалоцен, шоалагIа далле, хIана советски мехко ший гражданаш материально Iалашбеш хиларнех. Шеи тIара да вожна бол советски Iаьдалзальара новкъостал доацаш дисаш. ХIаьта пхьа бетта хайшача кхелахошара доала де чIоагIа холуш да. Укх тIеххьарча хана а тIехьа кошш да пхьа бетта хайшача кхелахоша гIулакхаш тьлстаденц, тешал оттаь йиш йолла пахана къамаьлаш дош, шарIата, Iадата авторитетаца дагабуалаш 23—25 да доакхаш хилар, пхьа хьыхьнчун потах мерзен хьичен дуаш-молаш. Нагахьа санна кхелахоша пхьа бита моттиг эттача, пхьа хьерхача саго, пхьенах доагIар дIадевнчул гIехьагIа, юрта лэелхагIийна бежан де а лезар. ХIаьта цу деррганел а совгIа «къахьегарах» кхелахошта дала а дезар цур. Пхьа хьерча хинна саг меррчи тIа а дийха, ше саг вийнача наха хьалхеяна отта, венначо сага санне ку1аш —дайта дезар.

«Изложене» тIа урдув луш саг йийхачо ше йийхачов луш йола йоафтал — хIамаш. ахча де я, ахча. Нагахьа санна из урдув леле, тIаккха даьша — йоагIара де дела маьре боьхача шоай мискарашта совгIаташ.

Нохчашна лаа шоаш йийхача йоIа моттa поартал — хIамаш, ахча. Бакъда кхыча «формашка» гIолла цар а лаккхаь урдув — тIадукха барахьа, шIагIа лехаш хIамаш, безача маьга совгIеташ теха.

Наьха материальни хьал — гору даих мо лу лаккху урдув. ДIаяхача хана а санна, дезаьла бокха бала тIаоттабеш хIама да урдув гIалгIашта юкъе хIама а. Беррагача советски наха а санна, гIалгIашта а демгара—пенга хошагIа дух. шIагIа леды хIамаш безагIча маьра яраш ийо, культура лаккху. Цу хувламашка хьежно лакхху йийхача сага поартал — хIамаш эпаш дIадохар, хьита луш дола ахча.

Урдова акха Iоадара хьалха тарарча чахагра новкъостал деха дезаш, иаьха лекхар хьарча дезаш хулар хIамаша саг, хIаьта хIанз а шегта ла цул гIулойх. Из бала техха аьлалехь хрйлаш лерга чоаже кIай чеш доадар. ХIаьта цхьабарах лочкъорга, кулга цIона лоанача хьича хIамаьнта буъл, сулаьмане бах.

Эггарe новкъа хетар да урдув хьалловаш бола нах интеллигенца юкъе а хилар. Цар йоах урдос мерда бачa хоащачe зIамигача сагиш йоIаш эшар Iалашдy, цкъа моллагIа дола юкъе эттача хачахетара тIаIоIла уж шIашегIкъастаргбоичаш хIама ду, хIаьта урдув дезагIа ме хул. хет йийй даьнта, маьре лодачу сий лакхлу, аккчара моттиг телпаьтIа а чIоагIагIа е хургаь. Из феодально а буржуазни общества психологи йолаш ба хIанз а пхьабола наь. Цхьабакъда, культура а коммунистически сакхетам а лакх ме лу дукхагIа а чIоагIагIа а хоа урдовен дехараштен дукхьлара оаз, шIенаьхха йоах саг йоллеча зIамигача сага тIаштта хилo, хIаьта йоIа шийна везача зIамигача сагага маьре яха дийшaнкь де, лоах. Из нийса да, вай массане а уйла е йоагIаш хIама а да.

Нохч-гIалгIай халкъ доаккхудешй деррачча советски къамаша мога а дакь хьейнача советски законашен бокъонашен, цуша могадгIенй ший лелала а общественни а вахар цу законех бокъонех хилийта? Могарда.

Со тош, кIезига болча, дьию тувалабаьча, баьзча нахагара, уж Iехабеча моллашкара, кхелахошкара дIайиккхача, беррига нохчийн гIалгIайн кердача социалистически дезаьп а общества а вахарa тIехьа хилараx.

Статья чекхйоалаш са ала безам ба нохч-гIалгIай халкъо кхетахьал пхьа лахар, маьре яха ха кхачалехь кхелета йийгаш маьра яхийтар, дукха нестий кхувлар, кхалсага боккъонаш теххаар сина дола гIулакхаш дIахо ла йиш йошилга, аьнна. Сона хетачох, Аьтта-Юрта шIаштIеккхийттачорна дагаделар а да нах цу гIулакхашта шIаалхара бола гIерташ хилараш дукхадана. Шоай кердача вахара новкъарло еш дола уж гIулакхаш дIадахара ваьхаш лех къахьегамхоша. Из кхета а даь, наха шоаш дIадолаздлехьца гIулакх шоай бе доллар ме хIама даьа Аьтти-Юрта шIаштIехийттача мурдий тхьамадашен кхелахошен, ца шарIатен Iадатен новкъа а лерадеш. Цул совгIа уж бечаь цуна хьаьва шоай сий лаккхe, цхьага шоаш лорхIийта, пайка даьа а хина дIесотта цуша шоай дукхьлда вахар тоаде а аттагIа баха а баннаь. ХIаьта хоаш махий уж наха хьетача къэх бала уйла йолаш хилар.

Вай республикерча беррагача сакхетача наьха, эггара хьалхара арIана коммунистийн комсомольцийн дезар да хьаькача замах юкедаьча воча гIулакхех ле — тулел доалаш хилар, шоай да нийкха даьша шарIатен Iадатен гIулакхаш кхоанца товзалнен баьхьенашен дIахо дукха гIерташ мурдий тхьамадашен кхелахошен леладар къахьегамхошта дIадовзийтар.

Вай районашкарча активаша, коммунисташ, комсомольцаша, интеллигенце аьхалаша кхетаде хьежа цар шоаш кердача захаро маьхкаш дола гIулакхаш лелалеш хьоклаш баларах дукхача а дакъе кердача вахара толаш балар долга. Из хьоккхаь бала деккхарийла ду вай воай халкъо хьежташа, вай оррагача Советски Даьхен хьештаьша.

А. САЛАМОВ,
Нохч-ГIалгIай исторе, метта, литература, экономика Iилма - толлама институте директор.

МАШИНАШЦА ДОАХАН ДЕТТА МАСТЕРАШ

МОСКВА. Укх деношка СССР халкъа боахама карагIдьннарий Выставке чакхъяьлар машинашца доахан деттача мастерий хьалхара Еррігсоюзни конкурс. Цу яхье дакъа лаьцар мехка шурий фермашка къахьегаш болча шIах миллион боллой дикагIа волча 30 дикало. Доахан детташ йола машинаш шоашта дика йовзилга (сихха уж шIашегIъяха а юха шIашегIйоххка а, боли бара уж кийчъелга а), дIахьокха а сихха бъ етт бетта а безаш бар яхье баьйнараш. Доахан деттаргi кийчделга, доахан детталга, шура цIенъяь машинашца Iойоаккхалга, шамара а доахан деттача аппарата а шишаш дола гIулакх делга — уж гIулакхаш дар укхаза лоархIаш хиннараш.

Юкъарча конкурсе толам а баьккха, юха шоайла яхье баьлар ялх саг. ХIаьа дIабоваа цига толам баьккхараш (цар яькхдача моттигата хьежжа йоах оаха цар цIераш) Марня Шаулене (Литовски ССР, Каунасски район, «Пергале» яха колхоз), Нина Миночкина (Московски областа Чапаева цIерагIа совхоз), Стаса Оржекаускене (юрта боахама механизации электрификации яра йолча литовски НИИ экспериментальни боахам), Екатеринэ Овчинникова (Свердловски областера «Бардымский» совхоз), Анна Шевчук (Киевски областера «Тарасовский» совхоз), Дина Бибко (Амурски областера «Сергеевски» совхоз).

Царла сихай конкурсе медалаш а, ВДНХ медалаш а, мехкаре совгIаташ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа): конкурсе толам баьккхараш Д. Бибко, Н. Миночкина, С. Оржекаускене, М. Шаулене, Е. Овчинникова, А. Шевчук.

В. Егоровен В. Худяковен сурт.
ТАСС фотохроника.

ИСТОРЕ ДОКУМЕНТАШ

Йиь бIаь миллион материал я СССР архивни фонде

1919-ча шера геттара цийла эттача Iай боарамал тIехбаьнна хьаьра хьайзача цхьаьнна болча хозяйствешкаша соцам баьбар Межевой архивера материалаш (лаьттан дешай хьаъехьара документаш) кха а техкаш, царна яьш летадолда, аьнна. Из дIа а хайна, В. И. Ленина архивана тIадиллар... «цхьаккхе чу ца яттилтен, хIаьта уж цуккхача маьхера церрига документаш кха тейкаш вай электростанце цIе йоагIе дитахьа уж дIадаха лерхIаш хиннача новкъосташка цунах цIенделниа дог а дулийташ, из ярда цхьанна тайпара хIалак е йиш йоецилга царга дIаалтеп...»[1]).

Владимир Ильич Ленин массаза а хиннав архивей болхана, дIадаьккхача паччахьа Iаьдала маьхерча документех хIаьзарна гIулакхашта массашера пайда эцарна чIоагIа хьашт долаш. Октябрьски революци кхт а йилалехьа дийнад цо паччахьа правительства уьттадаь а кхыча мехкашнарча гIулакхий министерства къайлагIарча архивашка долаш хиннa а документаш пахата дIадоевзийтанза дарг ца хилар. Советски Iаьдала эггара хьалхарча официални документа тIа — машара хьоакъехьарча Декрета тIа аьнна дар: «КъайлагIара дипломати Правительства дIайоаккх, цо ший баггIонгахьара чIоагIа лерхIаш да ерригa переговораш къайлагIа хIама доацаш, наха гуча елга, 1917-ча шера февраль бетта денз 25-ча октябрага кхаччалца йолча юкъагIа помещикийн капиталистийн правительства къобалъяь тIаьйна е оттаяь къайлагIара договораш ерригаш кепайоалоп тIа арайоахалга дIа а доладеш».

Юххьанца иштта атта хилар из чакхдаккха. Советски правительства «архивни комиссаралла» хьожаяьча матроса-большевика Николай Маркина чIоагIа духьалбаьлар хьалха хиннача дипломатически ведомства чиновникаш. Царош хьесал а дIоагIаш дIадилла а ца лутка хьайзавар уж. Цхьабакъда, ше яьчча тIерамсалаш хилийтар къона комиссар, цун шIаштIехьдаьлар дукхьале йоахе хьалхагIа кхыча мехкашнарча гIулакхий министерства хиннача сейфийн бронированни цIенойа дIоагIаш цуна кара кхаьчар. Кхы тIехьа ца э долхаш, из кхоачашдэ волавелар Советски правительства директива — къайлагIара договораш кепа теха ара а яьха пахата дIадоевзийтилга. Керттерча даькъа думел хьалхарча тIема кийчо ира хьакъехьара долча къайлагIарча документий ворхI сборник арадаьккхар лоацача хана.

Бехктоххаме редактор ше хилараь гарра, Маркина кIэа кулг а аьлаь, хьалхарча сборника тIа хиннача дешахахе тIа аьнадар, «...ХIара документ халкъана бевь тийна бол ба. ХIара документ наьха хьаь дуаш бахкарашна гIера эзь дола тамагIа да... ХIара документ буржуазена дукхьала эггара ирагIа дола герз да...».

Кепа теха арадаьха документаш чIоагIа дувпа даьлар дерригча дувен тIа а. Паччахьа правительства къайлагIара дипломати гучаяьккхаре цуша цхьана дIабовзийтар империалистически кхыча правительствай бIехе бола а, гучадоакхар революце хьалелехьарча Россе палал дезь хиннача классашна вийха бувзадацa доалаш уж хиннилга. Цу хьакъехьа Ленина яздаьд: «Вай кепа теха арадаьхад къайлагIара договораш, дIахо йодача хана а доаторгда. Цхьанна дорха а цхьанна мехкIабаслевй а наь кхоачаргбац цу новкъа дIа а ца лочийташ вай юкаоцнаде. Сендухьа шоаш тIем тIа дийхаб наха бIаргадовр баьна долаш дорхабенна сабIарза хьувэ госпо-даш буржуаш. Кepда тIом а хургба, цу тIем тIа Россе оагIув хьаллоацаш лачтаьлакхе а хургьяц, ираш чохк кхерабе гIерт уж. Цхьабакъда, воашна а машаргахьа йеста болча вай боламна а селла йоакха эрIазал лелаеш буржуаза хиларах вай шоай болх сонийтаргбац»[2].)

Российски империе дукхагIа йола паччахьалкхен архиваш къонакха республикана гIулакх де дIаоттаьйр Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашкаьье а Жандармско-полицейски учреждений документаша йиш хилийтар революционни организацей мугIараштa юкъе а баьхка боллой агентa тийна балхаш лелахьа провокатораш гучабаха, уж бовза.

1918-ча шера 1-ча июне Ленина кулг яздир мехка архивни гIулакх эгадаьккхарен цуна централизаци ярен хьакъехьарча Совнаркома декрета. Цу хана денз деррига документаш гуллар вахьалкхен цаI мара йоацача архивни фонде. Цу гIулакхо Iалашдир ца йойташ материалаш дикагIа лелабалга, торо хилийтар цу материалех Iилман а практически а гIулакхашта шаьогта дукхагIа пайда эца.

В. И. Ленина боккхача лоархIаме лерхIар архивей гIулакх эргадаьккха тоаделга. Къьостта боккха тергам тIаIоаттабора цо партийни документаш меттахьа хилийтарa, цуна хьалхе а гуш дар. Октябрьски революцен Российски коммунистически партен истори Iомаяра Iалаьмате бокхача лоарIаме уж хургхилар.

Владимир Ильича ше а геттара лорадеш леладора кулга йоазош. Поронино аьккхача хина цхьа тоин гарга цо пуга Iайна хиннa архив. ТIаттача гIулакхех Австре дIа ца йихача дIакзар из архив. Дунеи хьалхара тIом чакхбьнначул тIехьагIа Варшава хилар из. Польша генеральни штаба подвалашка, Владимир Ильича поронински архив лехаш дукха за аьлар. ТIехьера а 1954-ча шера польски новкъосташ КПСС ЦК-га хьаделар 1070 документ, царех 250 документ Ленина кулго яздаь дар. Тайп-тайпарча хинашка кIаляхь кулг йоаппаш е псевдоним латташ кепа теха арадьшна Ленина итт статья яр архиваша. Владимир Ильича лелаьь псевдоинаш (йоаца цIераш) еткъа гарга я.

1917-ча шера сентябре, ше къайлагIа лелача хана Владимир Ильича письмош яздаьд большевикаша социалистически революци кийчъеш хиннача Петрограде. Уж письмош ЦК членашка дIателар парте къайлагIара архив лелаеш хиннача Елена Стасовас.

ЧIоагIа кхераме хо яр из. Петрограда наступлени еш бар инарала Корнилова дошлой. КъайлагIарча архивах фу хургхьоргI, аьнна, цу деша сагото еш хиннача Стасовас Урале дIаяхьийтар из. Цхьабакъда, из цига а ипао мавьра — уральски столицана тIагIерташ дар Колчака эскар. МоагIагIий Екатеринбурга гарга хиьчча хана ЦК къайлагIара архив лаьттагIа талар. Новкъьдале а, из хIанз а хьакоралнзa я.

Тахан СССР-е Iалаьмате йоккхий массеxk архив я, масела, ЦК-на чуйоагIаш йолча марксизма-ленинизма Института Центральни партийни архив, халкъа боахама, оборона Министерства, литературан искусствам архиваш, иштта дукха кхыраш. Цар массане фонд йиь бIаь миллион документ хинна Iац. Царел совнагIа пхьа бIаьь ах бIаь хинна ца Iеш Коммунистически областной краевойк комитетий а, парте исторе институтий а партийна архиваш я.

В. И. Ленин оаь 180 цу дузача денга документий, дитадоагIарий, кхыча изданей бIаь гарга сборник араяккха кийчдеш ба советски архивай болхлой. Революци хиннача хьалхарча деношкахье а В. И. Ленина йоаккo ела шийка тIанйна йолча цу архивашкара исторически документашка хьажа а хьожаш тоххамаш дечча эзараш болча наха баьча балхах аьахинар да из.

Вера КУРЛЯНДСКАЯ.
(АПН).

Оаха яздаьчун лерагIа

«Форта цIаи гIанна» яхаш яр № 49 йолча «Сердало» номера тIа арадаьна рейдови материал. Цу тIа белгалдехар советски торговле бокъонаш №№ 13, 21 йолча тикай йохкаша цIенхаштIа талханга.

Цу хьакъехьа тхога хоам бу Грозненски горпищеторга директора В. Солегубова «Торговле бокъонаш талхаар бахьан беш баьб продавецашта Бойкова, Умаровйна, Тельмоевайна. Премих баьлаб уж. Цар дехи новкъостий суде довлад.

Доазол дехьара

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ТУРПАЛА ЭПОПЕЯ 25 ШУ ДИЗАР

Чехословаке торжественно белгалдаьккхар Словацки къаман восстане 25 шу дизар. 25 шу хьалха Коммунистически парте хьалхе а делаеш словацки патриоташа герз бе а делла шоаш лаьш бе гІиртача гитлеровцел мукъадаьккхар Словаке территоре дикка доккха дакъа. ГІайттарий мугІарашта юкъе тІом беш бар советски партизанаш чешски антифашисташ. Цариа вовкъестал де чекха тІаьхьа советски регулярни эскари эскара инаралла Л. Свободас, хІинзарча ЧССР Президента команда еш йола чехословацки хьалхара корпуси.

ГІайттача словакаша доархІаме дакъа лаьцар фашистски захватчикаш бохабеча юкъе. Юккъахьа дена пар доай даьхе мукъаниехар дийзар чешски словацки халкъий цхьатарра йиза боккъе хилара принципаш тІа Чехословаки Республика юхахьахилара тІахь лоаттабеча къовсамца, социальни лоаттара духьаларча, социалистически общество дьаьра тІехьарча къовсамца.

Телевиденс тІолла ше къамаьл деш ЧССР Президента Л. Свободас Словацки къаман восстанех словацки халкъе турпала эпопея а аьлар. Мюнхенел дубен цхьолагІа тІема тІемен опыте воллавир Чехословаке ккерамалея ма швий ди лоІаме хилари Советски Союзана доттагІали цхьоагІон хилаза къаьгта вывод еча, аьлар цо. «Правдана» ше язъьча статья КПЧ ЦК Хьалхарча секретаpa Г. Гусака белгалдаьккхар. «Словацки восстани хиннача а цул тІехьагІарча а хамара къовсам вай халкъаша Советски Союзе халкъашна айхха бузабенна а вежаршха йолча цхьоагІон вленица биззa а бар», аьнна.

Юбилей хиларца дуззадена городе Банска - Бистрице, гІайттарий болама центре, йоккхий торжества хилар. Цига дакъалоацаш хилар Л. Свобода, Г. Гусак, кхыбола чехословацки кулгалхой, КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатела заместитель К. Т. Мазуров керте латта Советска партийно - правительствени делегаци, хІаьта иштта Болгаре, Венгре, ГДР, Польше партийно-правительствени делегацеш. Торжественни заседанена юкъе лакъа доацаш хиннараша тІамйхар КПСС ЦК-га, СССР Лаккхьарча Совета Президиумага, Министрий Советага дахьийта Советски халкъашта икадар хилар довш ловца боакха моар-[illegible].

ЧССР леза хи деррига халкъо вездар хІахо социализма новкъа даха, СССР-ара доттагІал чІоагІде чехословацки халкъо еш йола чІоагІо я.

ГАРГАРА МАЛХБОАЛЕ: ХЬАЛ НХОХНАЛУШ ДА

Нагахьа ди дІадодан Суэцки канала воней Иордан яхача хи тІея вІаши тІом барах, Иорданен Ливанен нах бахача моттигашта израильски самолеташа бомбаш еттарах, маьрша бахача Іарабашта израильски Іаьдале къиза таІазараш дарах доза хоамаш газетий оагІонаш тІа ара па довлаш. Израиле кІалийцача Іарбий территорешкара оккупаци дІахо ма йоза шерлу баха нах дуьхьал хилара болам, лакху Іарбий пачхьалкхений общественносто хьаллоацача палестински партизански организацей хьинар.

Кхойтта бІаь шу совгІа йолча хана деза волча, бусалбай дуненна юстара езагІа лоархІарех цхьа моттиг ше йолча Иерусалимерча шерча Аль - Акса яхача маьждигах укх денойка цІи тохаре Гаргарча Малхбоалера хьал кхы а чІоагІагІа кхоккадалийтар. Іарбий общественносто израильски Іаьдал бехке дир хьалхехьа дага а лаьца израильски оккупанташа хІалаьцача Иерусалима къаьнча дакъ тІа лоза из маьждиг деагадь хІалакде гІорттарах. Ши теха дукха ха йоаццаш Израиле хинна цхьа къона австралиец лаьцав, аьнна хоам а бав, из бехк израильски Іаьдала шийна тІа па эпе а. Маьждигах цІи тохар Іарбий Малхбоале политически событей керттера моттиг лоацаш да.

Из цІи тохарех 25 — 26 августа геттара чехка гуллаь Іарбий мехкий Лига Совета чрезвычайни сесси хилар Каире. Лига членаш йолча ерригача Іарбий Іайтта пачхьалкхан кхыча мехкашцарча гІулакхий министраша дакъа а лоацаш. Цу сесси тІайийцача решенеш тІа дуи укх шера ноябрь бетта Іарбий мехкаша цхьана оборона лелаярa Совет гулъерг — хиларах. Іарбий, цул тІехьагІа беррига бусалбай пачхьалкхенашта керте латтараш вІашагІкхетара еча хийчонах, израильски оккупанташа лоаттабеча къовсамаш палестински партизански организацеш мамегта хьаллацарах Іарбий дунен тІемен экономически кхоачамаш оарцагІдаха дезаш хиларах.

Аль - Акса яхача маьждигах цІи тохарах деррига хІамаш а ца хуллаш, ше дІайийцача районашка эттача хьалах цунна нигара исторически дьини памятникаш бІарча долаш лорадарах а, бизза бехктохкаме Израиль хилар бакъе леза. Аль - Акса яхача маьждигах цІи тохра бехк аьтта тІера баргбар, нагахьа санна израильски кулгалхоша 1967 шера ноябь бетта Израиле дІалийцача Іарбий ерригача территорешкара израильски эскараш арадахар дІалехаш йола ООН Кхерамзалле Совета резолюци кхоачашьъыларе.

Гаргарча Малхбоалера кризис къоастаьь дукха ха хургьар, нагахьа санна США-и цхьадолча мехкийн къаьстта йолча гІозарама хьаллоацаш болча Израила доал лераша шоай агрессивни экспансионистски плаааш битахьаре. Цу районе дІахо а кІеншашта дола чоалхане кхераме хьал оттарахи тІема конфликташ тьахиларахи бола бехктохкаш духхьала нарна тІалатташ ба.

АГРЕССОРАША ШОАШ ГУЧАБАХАР

Командоване приказ кхоачашде а Къулбехьен Вьетнама патриоташа тІом бе а ца тигача американски рота салташа ях бунт шерра хьалльыний США общественносто. Вовзаш волча американски обозревателa Рестона яьлу, гІулакх доалаш цІий Іаухийташ еча операцеша йохаьвар салтий дисциплинех лекхарх, яхаш. Ше машара тІехьа ва, яхаш, президент дукхагІа ше дуаш, халагІа хул тІом бе бахара салташкара леха. Йоах Рестона, США хІанзара стратеги чІоагІа духхьал я цар «машар безача декларацеша» яхачоа, аьлий вывод а ю.

Бокъахдар аьлча дукха ха йоацаш президента Никсона аьлар, массанена а хоаш Вьетнамера американски эскар «дешден кІезигдергда». Цу хана деш официальни даннеех цІаьоалаьаь 22 эзар салте, бакъда Вьетнаме дІа а вахийтар керда 20 эзар салте.

Август бутт юкъе кхаьчача хана Вьетнаме вар американски эскарпа барех 534 эзар саг. Укх деношка хьаккхайкадир эскар арадоаккхилга совлае, аьнна, цо тешал лу президента хьалха дийцар цІена пропагандистски характер йолаш хилара.

Иштта бакъдоацаш хилар США тІема «вьетнамизаци е» гІерт, иештта аьлча хувпаш — хувпаш американски эскар Къулбехьен Вьетнама марионеткай эскарца хувца гІерт яхаш дийцараш а. Пентагона ниналаша гучадуллийт иштта эскар хувпар Къулбехьен Вьетнама марионеткай эскара безам хиларах тийна долга, хІаьта цун безам, американкаша шоаш мукІарло дечох, мольагІча а критикал доагІа латт. «Американцаш Къулбехьен Вьетнама эскарца вІалла а хувпа йиш йоацаш ледара ба командираши тІом бе бола безам», яхаш ялора «Вашингтон пост» яхача газета отчетни доклад дерзе тІа. Американски эскар «хувпарахи» «арадаккхарахи» еш йола ерригa из пропагандистски гІар еина ю хІаьта? аьнна хаттар доагІа.

Къулбехьен Вьетнама Республика Временни революционни правительствана керте латташ йолча Нгуен Тан Фата вывод дийса хилар бакъ ва дича нерган. Къулбехьен Вьетнамера американски эскар «дІахо арадоаккхилга» совлае аьнна США президента аьлча решене кІаьнта а бакъалу, аьлар цо, «американски экспедиционни корпус Къулбехьен Вьетнаме даиман йитаз уйла йолаш США правительство хилара».

США политикана гонахьа еча американски пропагандо ше гучайоах.

Д. ДЫМОВ,
Л. СТУПАК,
С. ИВАНОВ.
(ТАСС).

МЕХКДАЬТТАХОЙ КЛУБЕ

Хоза сакъердам бу* каст-каста шоай клубе Карабулакерча мехкдаьттахоша. Къонаберашта я къаьнабарашта а де хІама хоралоагІа укхаза, хьаьца, Іонаде, довза, хІана хул.

Хьалха санна дуккхьала цхьа сакъердам эц волчу клубе тахавара саг. Тахавар клуб — сакъердамча совгІа, хьа хаттара жоп лу, хьона не хоар хьакьехи боккъонца бола политически идеологически хьаст ба. Шерберийб, эргабаьийб, чоалхане бийрзаб клуба балха чулоацам. Цудуха гІерт клуба заведующи Валентина Миронова тахавара дело кхачача бесса боах тоабе, цига нах дукхагІа чуоза.

ДІачувоаллаше а чуш да из. Деша йоаккха зал хоза кийчъянь я, моллагІчун а вагІа доттоагІаргдолаш. Пенаш тІарча сурташ тІара хьона хьабІаральеж Ленина орденашеи медалашеи кхаъхаш сийдадаьха къахьегама турпалаш: Мальсагов, Бородицкий, Эсмурзиев, Катасонов, Басиев, Литвиненко... Карабулакерча лаьттай гамзаш гучайоахаш, «Іэьржа доща» доахача шоай цІи дІахазийта уж 22 саг дІавоазийташ, цар балха опыт дІа-хьа йоаржаеш дикка тьахьст клубо.

Церна юхе хоза рамкашка хьалтеха доаха Сийлахь-боккхача тІема турпалий сурташ а. Гергача истолашта гонахьа латтa гІандаш даьсса хилац цІанхка а. Пхийтта тайпарча газетий, журналий подшивкаш а клубе, пхьа иттех партии шахматаш, шашкаш я. Каст-каста царех ловзаш яхьаш хул клубе. Цудухьа Іалашъевй уж укхаза иштта дукха. Массанахьа латтача зизашна кхы а хоазьо, сийрдайоаш дейкара зал. Со хиннача дийнахь цхьалкха а эргало хилар укхаза. КІира арадаьнна газеташи журналаши чухургдола «Кепайоазон стелажаш» оттайир цу чу. Ше вагІачара дІахьежача гу посетителa моллагІа шийна деза газет, журнал.

— ХІанз эттагІа тургаш — бовхар гІадьихача Валентина Дмитриевнас, — подшивкаш есдоаккхийтаргда», кІезигагІа гІар хургья вала чу. Подшивкашта юкъера деза газет лехаш дукха ха йоайора хьакхагІа вала, лекташ дІа-хьа ехаш гІар а со.

Дукха кружокаш а укхаза. Вокальни, драматически, халкъа, хьаршаш. Дукха ноагІьостий ба, клуба 50 саг ва массе хана сцена тІа вувлаш. Драматически кружок Валентина Дмитриевнас цо лелаю. Из тІахьа вох йоал. Эстрадки ар клуба художника Григоренко Станислава лелаю.

Карабулакe шоай цІераш дІахазийта артисташ а ба укхаза.

Со цига хиннача дийнахь къхьерча школера директор вов. Юстай вар клуба заведующега телефон еттаж.

— Тхона моттиг хургйий цига дешара керда - шу дІадолладаар дезле вІашагІкхета.

— Из санна долча гІуллакха хилийта йоагІа, — аьлар заведующе, — Іодувла.

ДоттагІал леладу школаша шоай клубаца. Укхаза мара аттестаташ а дІалаш хІара шера.

ХІаьта пропагандисташтеи агитатораштеи езаена моттиг я клуб. Укхаза боагІа уж ладувгІарех кхета за хьатаІэттача.

М. ЗАНГИЕВ.

Грозненски корреспондентски пункта киногруппане укх шергарча хана [illegible] дезаш хьалхоша [illegible] бехктохкаме декхараш да. «Нохч-ГІалгІайчено данаха шийна дуъца [illegible] полнометражни документальни фильм оттаде дезаш я из. Из [illegible] чоалхани бола ба. ХІанзаэ а гулъаь дикаий кроники материал.

СУРТА ТІА: Грозненски корреспондентски пункта киногруппа Грозна съемкашка. Хьалхарча плане Нохч-ГІалгІай АССР-a искусствий заслуженни деятель оператор В. Еремеев.

Е. МЕГРАБОВА сурт.

БУДАПЕШТ. [illegible]

СУРТА ТІА: В. И. [illegible]

МТИ—ТАСС телефото.

ДЕГА ВОЛА ТІАХЬОЖАМХО

Сихха а гІалат доацаш а дегасосудисти лазарий къоастам бе йиш хулийташ йола электронни устройство хьаьй Армене Іилмай Академен Европейски университетех вычислителни центрa медицински кибернетика лабораторе болхлоша.

«Раздан-2», «Раздан-3» яхача электронно - вычислительни машиний кхоачам тІа хьаьь йола из электронни диагност (лазарa кхорта бовза йиш хулийтача машарах) оал из къаьстча кхаь приборах латт, лора вовкъостал де йиш йолаш а царех хІара прибор.

Хьалхара прибор — электрокардиографи приставка — хІинжлехь практикана дикoра кхьа йоаха я. Арменe тайп-тайпарча районашкарча дарбош дара учреждениеша цу прибора вовкъостача лораша телефона кийлай духхьала кардиологe Институте дІайохьийт тоакам беш делча дега электрокардиограмма, тІаккха цигара лу сихьата хьаькам лу опыт йолаш [illegible] специалиста.

Вокх прибора, укахоун лабораторин анализех хьаьхинар электронно - вычислительни машинагара хьа а йиае, въесийа, сепуп анализаь диагноз оттаэ (лолча тайпара довзийт лазар). Специалисташта - медикашта хочох, иштта лора ха денчох диьлагІa дакъа хайтача кхоачаш ба «электронни диагноста» шийна жоп далара.

Дега операци еча хана укханчуинара хьал зувкъ автоматически тІехьожам лоаттабеш а кхоамагІ йола прибор. Операци еча чухе лоромІа оевьча таблос 26 зифира (догаІцара температура [illegible] беттам, иштта кхьидарехь а) хоамаш ду операци еш волчунга фу хьал да зойтам. Операци кхетто [illegible] дарига а дІаледу прибора. Нагахьа санна укахо цІаьмка вогІа а лазарча кхозмерча хьал тІа оттa, тІаккха прибор [illegible] а доаш фу лоржаша.

Информаци [illegible] долча кхьага «бІаргкхаба» а, операци чакхъяьаьйчул тІехьагІа укхаза фу хьал да хьожка а йиш хулийт цу электронни тІехьожамхочо.

ХІанз дукха ха йоацаш Вычислительни центро ше «кхийна [illegible]» дуъш ца из диагностически устройство. Дега хулаш долча лазарех укхьа атт совгІа тайпа къоастам бийта хьахкашка дезар машина бовкхІий лорана юкъе болаш йолча кхоавсе. Цу деррига лазарий [illegible] бар машина.

Джоан БАЛГЕЗЯН.
(АПН).

СПОРТИВНИ ХОАМАШ

ТЕННИС

Нохч - ГІалгІай Республика хьешале лаьккха «Красный молот» завода спорта Дворце хиннача истола тІарча теннисах ловзачара хьаьми чакхьъяннай. Кхаь группе екъа а енна цхьамка дакъа лоацаш хилар 21 команда. Хьалхарча группе хьалхале лаьккхар «Красный молот» завода спортсменаша, шоллагІа группе СевКавНИИ кхоалагІча группе СМУ-7-а теннисисташ ба.

Котбаьнна раша Республикански Совета грамотаци дипломаши довлад.

ФУТБОЛ

Республике клубий хьалхале лаьккхара футболисташта юкъе хиннa хьаьш чакхьъяннай. ТІехьара ловзар «Локомотив» обществий город Грозне Старопромысловски районех командаштa юкъе хилар. Цига котбаьлар «Локомотива» футболисташ.

БЕ ЛОВЗАЮ БУРГАЦ

Бе ловзача бургацах ловзар «Труд» общества спартакиада вечетах С. Орджоникидзе цІерагІолча стадионе хинна хьаьш чакхьъяннай. Финале вІашагІкхийттар «Красный молот» заводи химкомбинатен командаш. Цига котбаьлар химически комбината спортсменаш. КхоалагІа моттиг «Старогрознефть» НПУ командига я.

О. НИКОЛАЕВ.

ХАОТТАМ

Такан республике гІоалаш Грозней, йовчий а йоацаш, хувалуш мордаш хила мег, малхбузехьара гІазахьача боарше мух хьеккарг ба, республике гІоале 26 — 30 градуси Грозне 27 — 29 градуси йоввал хургья.

Кхоане лоаман кІезига-дукха морхаш а йолаш ха латтa мег, малгІо мух хьеккаргба, бийсанна 12 — 17 градуси денощка 20 — 24 градуси йоахьа хургья.

Метеостанци.

№ 519 ЙОЛА ЛАЗАРА ИСТОРИ

Е лазара истори дІадоладаь 13 августа делкъел тІехьагІа, доазона лелача вертолето чов хиннa китайски салте отрядa сенитарни дакъе воалавача хана. Жаланашкола юхе изоисташа гІерз юкъе а доаладеш доазув дохадаьча хана лаьцанав из.

Дийнa бисача доазув дохадаьраштa хиланза дарглоаца вовкъостал дир. Даьба деш волча лоро Баймурунова эггара хьалхара йоазош дир «ЦІи фуй хац, 20 шу ха йолаш ва. Къамах китаец ва. Диагноз: аьттига балама яхо чекхбаьннаб. Эггара хьалхара гІулакх даьз заставе: чов дІайийхкай, столбникa духьалара маха тетаб. Чов лазаотйоацаш шана тетаб. Хьачувоалавеьча хана хала укахо вар. Психика хьакъехьа лоразгІдаьнна кІама хац. ДегІ ийса долаш ва, гІийла ва. Физически кийз беда ва».

20 августе яздаьр: «ГІаьххьа могаш ва. Пульс, давлени, температура боарзмах я. Еш йола ваби хІама дара чанг дикa болаш ва. Са паргІата хеташ ва. Чов вІашкайоагІаш латт. Аьттига пхьаьс баламагара лелартболалаш бизза меттаоттабаьб. «Цу йоазовал совгІа Баймурунова аьлар». «Укахо хьъьеш вац». ХьалхагІа Ли Дао-чжи ва со вьнаадар цо, бакъда, тІехьагІа цІаккха а из цІи аьккхизар цо. ХетаргахьA, дагалаьца яьнха китайа мег цо из цІи, тІаккха йиш а еина аьсав. ХІанз вІалла а шей цІи хьаала тугаш вац.

Доазув дохадаьр эггара хьалха бІаргавайра сона чов еккача хана. Кулг дукхьал лаьца, юхь къайла а цьяхха дІавийрзав ва. Из гІийла а лохача дегІара а ва, 45 кидограмм мара оацац цо.

Чов хиннача дилагІа дийнахь лораш мукъа а бенна доазув дохадьо волча вахав со, из улачa палате. Китайски эскархо мена тІа удлар. со дІачу ваьхча цун герга а доаца баьииа а хорта цу минута тІатессача гата кІел лечкъао хІаьта аьттига кулг тоІабаь бий а бов. хьаьвоагІа дахийтар. Ше дукхьал воагa хьаргойташ лаь хІама хила мегар из. Бакъда, аз, цунах сайга хетта моаршал а лаьохІа моаршал хаьттар. Цу сахьат ший Іаьржа бІарг гуча а баьккха, чекха сога хьежар ва. Сай лаьса кулгаш дІахховладио аз: фотоаппарат яцао сога. Сона хьалхехьа хоаш дар из массанел дукхагІа сурташ доахача аппаратнах кхерлага.

ТІема хьакъехьара дешаш сийна хьаштдоацаш хиларах тешавир аз из. ТІаккха хаьттаа аз: цІи фуй хьа? Йист хилац. Малаьб хьа дай нанен? Йист хилац. ТІаккха хетт аз цунга, доазон тІа довнаш ца цеча. вІаше вал ца боабича мегаргдецаргий? яхаш.

Нана цІенг чпагІбахийтар цо.

— Из геттара дика хургдар.

— Мишта дергдар аз?

— Хац сона-м, — аьлар доазув дохадьчо.

Оаза къамаьл деш гучадаьлар сона из кІезига хІама хоаш хилар. Масала, цунна хац кино яхар фуд: из цІаккха а хиннавац кино. ЦІаккха а сурт дакххийтадац цо. Цо аьлар: моллагІаш дале а, портреташ тІара вар председатель Мао мара хила йиш яц. Цхьайттенаша кхаччалца мара дагадоде хац цунна: кулгий итт пІелги кхы ваІн. Мао хоастаеш пхи иероглиф мара деша хац цу салтечоа. «Сийлахь - йоккха культурни революци» аьнна китайски меттала даь йоазув дешадаланзар цунга. Со дуъца валаш Ли Сина цІи цука дІадла фуй хоаш ца хиларах.

—Мишта яхая цо хІаьта председатела Мао иенш йомаеча кружокашка?

—Кхьчао чІоагІа Іодешар, аз дагалувцар.

— Бехк ма баккхалахь, иштта кІезига дийша хІанао хьо?

— Эскаре вахалехьа городе вахаваш со. Маос деша вахийтар со. ХІаьта цу хана сийлахь-йоккха культурни революци йолаелар, тІаккха кхы ловкхагІа доаз гІудакх де эттар со.

— Хьа ноаьсташта юкъе дукха бий дешанза вах?

Кхераденна аьха санна, гаттанеи юаргІанеи кІал дІадечкъав из. Массе а хана кхеташ вао из. Сенах? ЭІанига маоист дьаьна хаттара жоп дала довш вацар е жоп дала безам болаш а вацаа.

— Жаланашкола юхе тІом а баь, хе хІана кер оаш тхона? Укхазара тхьо гІа мара гаьна доацача цІагІа едхаш я оаш вийнача пограничникa илла. Іа вийна хила а мег из-м. ХІаз вийнав Іа из?

Корта а лостабаь невагахьа дІавийрзар из. Аз хаьттар:

— Миштаб хьона укхазара нах? Мишта дарба ду хьона лораша? Мишта кхоаб хьо?

— Дика ба. Геттара дика ба. Укхазарча доллача хІамана раьза ва со.

— Нагахьа санна хье юха цІаволе, эскаре а ваха, юха а советски наха дов де волларгвий хьо?

— Нагахьа санна председатела Маос оале.

ГІаьле оза мегаргвий аьнна хьаьттар переводчика чоаьш хиннача салтечунга. Из кхетаданзар цо. «Со гІаьле оаьш ваца» — аьлар. Переводчика дІакхестийр из.

— Со пленa воалазаь саг ва, — аьлар китаец. — Са боагІо из хьога гІаьле оза ала а из озийта а. Нагахьа санна хьо из плен воалазаьваларе, аз хеттаргдацар хьога гІаьле оза мегаргвий, яхаш.

— Човаш хиина ма вий хьо. Цу мосаш ма вий хьо, — аьлар переводчика.

— Эггара хьалха аьлча со плен воалазаь саг ва, — аьлар маоиста гІайгІане.

Дувцар хувца безам бер са.

— Хьа сесаг, нускал, е иштта дукха езаш йоІ йий? ЙоІ езаш хиннавий хьо?

— Яц. Со цІаккха а йоІ езаш ца хиннавац.

— Хьай кана дагайоаллай хьона?

— Дав нанен дагадоха моттиг яц са дег чу. Мао седкъа бовр цу чу.

Мене тІа урахайр из. ГІийла, хьатара, геттара эІаьнига вар. 15 шерал дукхагІа ха я оалазургдац цуа.

Ше сона телача жоапашна маоизмий зе даргдолаш хІамх вий хьоагІ аьнна, хетталой хьона, яхаш хетт аз.

— Китайски салтечо массала а хувц председатела Маос шийна хьайкар.

Шийна хьалхе а хьийха жопаш цо телаш санна хет сона. Нагахьа санна даь хаттар цо махкара доагІаш деце, китаец йист хилац. Бакъха гоаза йоала программа йолча механически устройствана тара ва из эІаьнига саг. Пандара лак тоІа ма дийте йоагІа оаз санна маоистски Іронагапдо кийчдаь жоп лу цо. Цхьабакъда лакаш кІезига долаш ба цун пандар — дукхагІча дакъе йист хилац из. Хи чу кхеккадаь дуга мара кхы хІама дац цо. Дуах, даьтта дал тагаш. Китайцо аьлар цу продукташна безам бац са. тІаккха дІахо лийцар цо цІаккха а йоаш ше уж, яхаш. Дукхьал гурец мара [illegible] пишша йоаш [illegible]. Куй юхь дала безам бац цун.

Хьачувоагa [illegible]. Укахочун чов мештай, яхаш хетт аз.

— ВІашкайоагІаш я—йоах лоро. — Кхетта вервертва ер, лазара истори дІакъовларгда.

МалагІча лазара истори? Валлма хинна чов ервае аттагІа да сиггел сакхетамая хиннача лазара дарба дечу. Со юха а юха а хьеж цу эІаьнигача сагага, цул совгІа къа а хет сона цох. Из гІийлен завьзен хиларах а дац са из. Аьттал вогІа топ кхувсаргьиш физически шиш кІезига болча сага а. Из духовне къе хиларах къахет сона цох. Критически меттел, ший хьалхьалца къамаьл дечара а ваьккхав из. Саг волчара ваьккхар из. «Эггара хозагІа болча маьлха кІийлев тІара гІомари буртиж ба из. Вахара нравах хІама кхаьчадац цунга. Е из дезаш а вац из. Мишта дехаргда цо шийна фуд из хоар, цІаккха шийна дувка ца хезар? Вахарна пхьаккха чам бац цун. Из чІоагІа кхераме да.

ГІалла тІара хьалгІотт со юхера а, цо ший цІи къаалар дот деахаш. Бакъда цо аьлар:

— Со китайски эскара бІухо ва. Са цІи а тайна цІи а я.

— Хьунвайбия хила мег хьо?

— Ва те! — Нана цІен урагІхьаккхар цо. — ХІанз Китае беррига а хувайбиаш ба, эггара керттера хувайбиа председатель Мао ва.

Виктор БУХАНОВ,
АПН дарххІа вола корреспондент.

Редактора заместитель
А. А. МЯКИЕВ.

ЛадувгІа, хьажа

РАДИО

2 сентябре

6.30 — «Юрта [illegible]» (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — Передачий программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Прокофьев. Скрипичный концерт. 8.45 — Кхай тІа агитатор (нохчий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Передачий программа. 16.05 — «Къона тІехье» (гІалгІай меттала). 16.20 — Тха микрофона хьалхашка (нохчий меттала). 16.30 — Партийни организацешка отчеташи ювркашаши (гІалгІай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Лирически иллеш. 17.30 — «Вай индустриальни махк» (эрсий меттала). 17.45 — Колхозной Ерргеохоани кхоалагІа съезда махьа болхаш (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Ашараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНЕ

2 сентябре

18.25 — Передачий программа. 18.30 — «Вай Вьетнамски доттагІий болча». Вьетнама Демократически республика дІахххьакаь 24 шу дизарга. 19.00 — Телевизиони кердаларaш (нохчий эрсий меттала). 19.25 — Дунен хьакъащта юкъера обозрени. 19.35 — «Барсуки» яха телевизиони спектакль. «Юрта» яха шоллагІа серя. 21.15 — «Искусства мастерий». РСФСР заслуженни артистe Доронина. 22.40 — Передачий программа.

РАДИО

3 сентябре

6.30 — «Юрта [illegible]» (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.30 — Передачий программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Ленински никъ» газета обзор. 8.35 — Ашараш. 8.45 — «ДоттагІал». Йоккхаги болча классикашка деша багІараштa (эрсий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Мукоаллан континенташкех гІоале (гІалгІай меттала). 16.15 — Моталерча авторий произведенеш. 16.45 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Москва. 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Ашараш. 18.25 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.40 — Москва. 19.30 — «Къонахи» (нохчий меттала). 20.00 — Къахьегама хи йистедаьннача тІехьагІера концерт. 20.30 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНЕ

3 сентябре

18.30 — Передачий программа. 18.35 — Телевизиони кердаларaш. 18.45 — Хоамаш. 18.50 — «Знани» яха Іилман - популярни кинопрограмма. Комсомол, хьа орденаш. КхоалагІа серя. 19.15 — Кинохроника (нохчий меттала яхах). 19.30 — Центральни телевидение передача. 21.15 — «Барсуки» яха телевизиони спектакль. «КъунагІа» яха кхоалагІа серя.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-00; редактора зам.—3-30-11; бехктоьлча секретара—3-34-30; партийни вахарец, культурац, промышленносте отделий—3-42-30; юрта бахамий письмой отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-30-11; ответственного секретаря—3-34-30; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революцe проспект. 7-84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции. 7-84.

СФ05182. Заказ 3518.